

บทที่ 4

วิวัฒนาการการเรียนการสอนอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.1 ช่วงแรก : ปอเนาะหลังจากขึ้นทะเบียนต่อราชการ และถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียน ราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2504 - 2525)

4.1.1 การจัดการศึกษาช่วงปี พ.ศ. 2504-2525

รัฐบาลมีนโยบายควบคุมการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะการศึกษา ปอเนาะ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะขึ้นมา โดยการส่งเสริมให้ปอเนาะจัดการเรียนการสอนทั้งวิชาศาสนา วิชาสามัญ และวิชาชีพไปพร้อม ๆ กัน ทำให้ปอเนาะที่จดทะเบียนได้รับการปรับปรุงและได้รับเงินอุดหนุนจากทางราชการ ระหว่าง พ.ศ. 2504-2508

ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 ถึง พ.ศ. 2511 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมปอเนาะที่จดทะเบียนแล้วให้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เมื่อ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2509 คณะรัฐมนตรีได้มีมติห้ามจัดตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ ตามข้อเสนอของสภาความมั่นคงแห่งชาติ ขณะเดียวกันปอเนาะที่มีอยู่แล้วให้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามใช้เวลาประมาณ 5 ปี (สำนักงานศึกษาธิการเขตการศึกษา 2, 2518:14) กรณีการจัดหลักสูตรสามัญใน ปอเนาะมีการปรับปรุงหลักสูตรและหนังสือเรียนให้สอดคล้องกับท้องถิ่น เช่น การเรียนด้าน ภาษาไทย เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาที่มุสลิมมีปัญหาเรื่องการออกเสียงภาษาไทย ส่วนด้านศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 จัดให้มีการเรียนและปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม และหลังการปรับหลักสูตรมีการจัดทำแผนการสอนและหนังสือเรียน และมีโครงการอบรมครู ทั้งนี้ เพื่อปรับปรุงและจัดทำหลักสูตรศาสนาอิสลาม (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 2, 2518:21)

ในปี พ.ศ. 2510 บทบาทของภาครัฐในการควบคุมการศึกษาท้องถิ่นในระบบ ปอเนาะนั้นได้ทวีความเข้มงวด และมีโครงการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์

กระแสการเมืองที่สับสนเนื่องมาจากข้อเรียกร้องทางสังคมวัฒนธรรม ทำให้รัฐ จำเป็นต้องหันมาสนใจปัญหาการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการปรับนโยบายทางการ

ศึกษาเพื่อขจัดปัญหาการศึกษาที่เคยมีมาในอดีต โดยเฉพาะการเรียนในระบบโรงเรียนรัฐที่ไม่เป็นที่นิยมของคนส่วนใหญ่ เนื่องจากความแตกต่างของระบบการศึกษาในวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีมาแต่เดิม และการศึกษาของรัฐเป็นเสมือนกลไกอำนาจรัฐที่มีต่อการควบคุมและขัดเกลาทางสังคมต่อเยาวชนในท้องถิ่น การปรับปรุงดังกล่าว เช่น ด้านการจัดการศึกษาปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และการส่งเสริมให้มีการสอนวิชาเกี่ยวกับอิสลามศึกษาในโรงเรียนของรัฐ ซึ่งการปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นการดำเนินงานต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2508 ที่มีนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการแปรสภาพโรงเรียนปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์ อันเนื่องมาจากการจะเป็นการสร้างหลักสูตรการสอน ทำให้การเรียนของเยาวชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคนั้น ขึ้นตอนตามแนวคิดจัดการศึกษาต้องดำเนินตามที่ประสาน การดำเนินการกับกระทรวงมหาดไทยเป็นกระบวนการเกิดขึ้นพร้อมกันได้แก่ การปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ การส่งเสริมขยายการศึกษาภาคบังคับ หรือที่เรียกว่า การศึกษาประถมศึกษา ตลอดจนการปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่ให้เรียนรู้ภาษาไทย พร้อมกับมีการฝึกสอนอาชีพที่จำเป็นให้แก่คนในท้องถิ่น (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 2, 2518:1-3)

ในด้านการปรับปรุงโรงเรียนปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ได้มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2508 มา และช่วง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา การศึกษาปอเนาะได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น กระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสอนดังกล่าวดำเนินมาจน พ.ศ. 2519 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีการลงมติเสนอขอสภาความมั่นคงเกี่ยวกับการศึกษาดังกล่าว คือไม่ให้จัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวขึ้นเพิ่มเติม เน้นการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา พร้อมกับสนับสนุนการจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาสอดคล้องกับคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการให้มีการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา มีปัจจัยด้านการศึกษา จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะว่าในหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามถือว่า การแสวงหาความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง เท่าที่ผ่านมานักเรียนที่เรียนโรงเรียนประถมจะเรียนวิชาศานานอกเวลาเรียน ทำให้รัฐบาลไม่สามารถติดตามการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบ และทำให้เด็กนักเรียนมีเวลาเรียนมาก ทำให้ผลการเรียนต่ำ และปัญหาการศึกษาติดตามมาจากการสำรวจสภาพการศึกษาช่วงก่อน พ.ศ. 2519 สรุปได้ดังนี้

1. ในช่วงก่อน พ.ศ. 2519 มีการจัดตั้งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยไม่ได้ขออนุญาตจัดตั้งโรงเรียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ขาดการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

2. เมื่อนักเรียนต้องเรียนนอกเวลาทำให้ผลการเรียนต่ำ คือนักเรียนต้องเรียนศาสนา เวลาเช้าหรือค่ำ (ก่อนหรือหลังเรียน) หรือวันหยุดเสาร์อาทิตย์เต็มวันอีกด้วย ซึ่งกระทบต่อการเรียน ในเวลาปกติ เพราะนักเรียนไม่มีเวลาทบทวนการบ้านและเวลาพักผ่อน ผลการเรียนในชั้นจึงต่ำ

3. ครูสอนศาสนาไม่เข้าใจนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ และ หนังสือในการเรียนใช้ภาษามลายู จัดซื้อจากต่างประเทศจึงมีเนื้อหาสาระบางตอนอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย

4. นักเรียนต้องเรียนทั้งภาษาอาหรับ ภาษามลายู และภาษาไทย นับเป็นภารกิจที่หนักสำหรับนักเรียนโรงเรียนประถม (สำนักงานศึกษาธิการเขต เขตการศึกษา 2, 2530:1-2)

ส่วนการจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น การแก้ปัญหาทางการศึกษา และการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ โครงการจัดการสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นโครงการทดลอง เพื่อให้ได้หลักการและรูปแบบการจัดการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามที่ถูกต้องและเหมาะสม จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ประสบกับปัญหาหลายประการ ทั้งในด้านการบริหารหลักสูตร การบริหารงานบุคคล ตลอดจนความเข้าใจและเจตคติของประชาชน ผู้ปกครองนักเรียน และผู้บริหารการศึกษา (สำนักงานศึกษาธิการ เขตการศึกษา 2, 2530:5)

กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ นโยบายด้านสังคม การเมือง การศึกษา มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน จนกล่าวได้ว่าการเมือง การศึกษา ปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นบริบทที่นำไปสู่การดำเนินนโยบายของรัฐต่อท้องถิ่นภูมิภาคนี้เป็นอย่างยิ่ง นับเป็นยุคหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงนโยบายจัดการศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นให้ยั่งยืนได้ แต่ก็ยังมุ่งหวังการศึกษาเป็นการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่ากระบวนการพัฒนาโดยอาศัยระบบการศึกษาจะใช้เวลายาวนาน ข้อที่น่าพิจารณาปัญหาด้านการศึกษาในจังหวัดชายแดนในช่วงนี้ คือ

1. พิจารณาจากปัญหาการจัดการศึกษาว่า จัดให้สอดคล้องกับการพัฒนาระดับประเทศ ดังนั้นการศึกษาของรัฐจึงต้องมีมาตรฐานเดียวกันและเร่งขยายการศึกษาอย่างจริงจัง การจัดการศึกษาของท้องถิ่นนี้มีหลายหน่วยงานภาครัฐร่วมกัน โดยถือว่าการศึกษากับการเมืองและสังคม เป็นปัญหาที่เกี่ยวพันกันในทิศทางที่สอดคล้องกัน

2. แนวคิดในการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของรัฐใช้วิธีการสนับสนุนการศึกษาแก่เยาวชนท้องถิ่นเข้าศึกษาโรงเรียนของรัฐมากขึ้น ทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา ทั้งนี้เป็นการคาดหวังว่าระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน ตลอดจนระดับอุดมศึกษามีบทบาทใน

การพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างทัศนคติในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมระดับท้องถิ่นและประเทศ ขณะเดียวกันการศึกษาส่วนนี้จะมีส่วนในการสร้างเสริมอาชีพและพัฒนาความรู้ของเยาวชนในท้องถิ่นให้มีโอกาสเข้าสู่การประกอบอาชีพในสังคมยุคใหม่ที่ต้องการบุคลากรที่ได้รับการศึกษาหลากหลายสาขา ซึ่งต้องผ่านการเรียนในระบบ จึงนับได้ว่าการศึกษาแผนใหม่ในท้องถิ่นภาคใต้จะเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นที่เคยเรียนรู้จากระบบการศึกษาดั้งเดิมในท้องถิ่นตนเอง (ไข่มุก อุทยาวลี, 2552:66-67)

การเรียนในระบบศาสนาจึงถูกท้าทายจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจที่เข้ามาพร้อมกับอิทธิพลของอำนาจรัฐในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง การจัดการศึกษาของรัฐที่มีทั้งส่วนที่ต้องการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม เช่น นโยบายมุ่งศึกษาภาษาไทย ซึ่งการสนับสนุนให้มีการใช้ภาษาไทยแพร่หลายในสังคมท้องถิ่นช่วง พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา การจัดกลุ่มหลักสูตรสามัญในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่ดำเนินการต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็ได้ผสมผสานแนวคิดการรับวัฒนธรรมท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษา ซึ่งจะเห็นได้จากการเริ่มนโยบายการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรื่องการสร้างและพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2513 และดำเนินการต่อเนื่องนำมาซึ่งการพัฒนาท้องถิ่นใน 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่หนึ่ง เป็นแนวทางการศึกษาตามวัฒนธรรมกระแสหลัก (ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผน 4 เป็นต้นมา)

แนวทางที่สอง เป็นแนวทางการศึกษาชุมชน ซึ่งแนวทางนี้จะได้รับการสนับสนุนให้เติบโตควบคู่กันไปเป็นการศึกษาสองแนวทางคู่ขนานที่เกิดขึ้น เป็นลักษณะพิเศษของสังคมท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ สะท้อนการต่อสู้ทางวัฒนธรรม จากชุมชนท้องถิ่นกับวัฒนธรรมการศึกษากระแสหลัก การจัดการศึกษาเช่นนี้ แสดงให้เห็นทวิลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาท้องถิ่น อันเกิดจากการเรียกร้องทางสังคม การต่อต้านระบบการศึกษาของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อแสดงพลังที่ทำให้เกิดการยอมรับวัฒนธรรมที่หลากหลายร่วมกัน และไม่พยายามครอบงำซึ่งกันและกัน (ไข่มุก อุทยาวลี, 2552:67-68)

การศึกษาที่พัฒนาจากระบบดั้งเดิมทั้งป้อนะไปอยู่สู่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา และการพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษา เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การดำเนินนโยบายการศึกษาระยะ พ.ศ. 2520-2535 ได้แก่ การศึกษาควบคู่กับนโยบายความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นนโยบายสำคัญ 3 ประการ คือ

1. นโยบายด้านการให้สอนศาสนาอิสลาม
2. นโยบายขยายการศึกษาภาคีรัฐสู่ท้องถิ่นทุกระดับ

3. นโยบายปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ศูนย์อำนวยการการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2537:1-15)

ก่อนปี พ.ศ. 2520 รัฐมีนโยบายปรับสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ และห้ามจัดตั้งปอเนาะใหม่ (ตามมติคณะรัฐมนตรี 14 มิถุนายน พ.ศ. 2509 และข้อเสนอสภาความมั่นคงแห่งชาติ) ดังนั้นในระยะต่อมา นโยบายสำคัญ คือการปรับปรุงโรงเรียนดังกล่าว (พ.ศ. 2520-2524) ทั้งด้านบุคลากร งบประมาณการอุดหนุน สิทธิบางประการแก่ครูและนักเรียน ตลอดจนการสร้างอาคารเรียน อย่างไรก็ตามแม้รัฐจะมีนโยบายสนับสนุนการศึกษาดังกล่าว แต่ในท้องถิ่นเองยังปรากฏปอเนาะที่มีการสอนเฉพาะวิชาศาสนาอิสลามอย่างเดียว (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี, 2535:5-12) การที่มีปอเนาะที่ยังไม่แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เกิดจากความไม่พร้อมและการขาดคุณสมบัติในการขอแปรสภาพ อย่างไรก็ตามสำหรับความเข้าใจของคนในท้องถิ่นที่นับถือศาสนาอิสลาม ปอเนาะยังเป็นสถาบันการศึกษานอกระบบที่มีส่วนในการอบรมเยาวชนให้ดำรงชีวิตที่ดีตามหลักของศาสนาอิสลาม

จากการสำรวจสภาพของปอเนาะแบบดั้งเดิมที่สอนศาสนาเพียงอย่างเดียวพบว่า มีปัญหาการบริหาร การจัดการเรียนการสอน และด้านอาคารสถานที่ คือในด้านการบริหารจัดการ การศึกษา ไม่มีการกำหนดระยะเวลาชัดเจน ทั้งหลักสูตรและระยะเวลาในการเรียน ผู้เรียนสามารถเรียนตามความสนใจ โดยไม่ต้องเรียนหมดทั้งหลักสูตร ระบบชั้นเรียนจะเลื่อนชั้นเรียนไปตามความรู้ที่ได้รับ โดยไม่มีระบบการสอบ และไม่มีใบรับรองคุณวุฒิจากกระทรวงศึกษาธิการ แต่เป็นการยอมรับตามสังคม ดังนั้นการยอมรับความสามารถของผู้เรียน จึงเป็นการที่สังคมยอมรับความสามารถ และการปฏิบัติตนของผู้เรียนเมื่อออกไปอยู่ในสังคม ผู้เรียนก็ไม่มีภาระจำกัดคุณวุฒิระดับการศึกษา เพียงแต่มีความตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ก็สามารถแสดงความจำนงต่อโต๊ะครู และเข้าเรียนได้ เพราะเป็นการเรียนตั้งแต่ความรู้พื้นฐานจนถึงระดับสูง การเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของโต๊ะครูเป็นหลัก (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี, 2525:5-6) การสอนในสถานศึกษาในลักษณะดังกล่าว จึงนับเป็นระบบการศึกษาดั้งเดิมในวัฒนธรรมมลายูอิสลาม ขณะที่รัฐได้พยายามสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการเรียน โรงเรียนดังกล่าว เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมปัจจุบัน

นโยบายการปรับปรุงการเรียนของเยาวชนในแนวทางวัฒนธรรมอิสลามซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ คือปรับให้โรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม โรงเรียนมีหลักสูตรสามัญศึกษาสอนในระดับประถม มัธยมศึกษา และมัธยมศึกษา ทำให้มีการสอนเช่นเดียวกับโรงเรียนสามัญของรัฐ (มาโนชญ์ บุญญานุวัตร, 2525:13-22)

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้นโยบายปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์ พอดีประมวลได้ดังนี้

1. การขาดแคลนครูผู้สอนวิชาสามัญให้แก่โรงเรียน
2. การสอนในโรงเรียนราษฎร์ระยะแรกมีความขัดแย้งกันด้านการเปลี่ยนรูปแบบสถานศึกษา และการใช้หลักสูตรสามัญ เมื่อรัฐมีโครงการอุดหนุนโรงเรียนดังกล่าว จนในปี พ.ศ. 2530 มีการประเมินว่าการสนับสนุนด้านบุคลากรและการสร้างโรงเรียน (การอุดหนุนประเภทวิทยากรสงเคราะห์) โต้ะครูผู้เป็นเจ้าของโรงเรียนมักไม่ยอมรับการช่วยเหลือ โดยเฉพาะการปรับปรุงแบบแผนการสอนแบบสามัญ (เทอดศักดิ์ ธีรวิทย์, 2529:33)
3. ปัญหาความไม่เข้าใจระหว่างรัฐและท้องถิ่นที่ทำให้เกิดการต่อต้านรัฐในการสนับสนุนการจัดการศึกษาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความเข้าใจไม่ตรงกันในบางประเด็น ปัญหาเนื่องมาจากช่องว่างทางวัฒนธรรมการศึกษาดั้งเดิมของมุสลิมท้องถิ่นที่สะท้อนการสืบทอดศาสนา ซึ่งเป็นสาระสำคัญของวิถีชีวิตมุสลิมท้องถิ่น ดังนั้นความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเสมอในการดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (ณรงค์ฤทธิ์ ศักดารณรงค์, 2529:14)
4. การสำรวจปี พ.ศ. 2525 จากการวิจัยภายใต้การสนับสนุนสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติพบว่า ปัญหาส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนดังกล่าวในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปัญหาด้านทัศนคติเกี่ยวกับชาติไทย (คณิต ไข่มุกด์และคณะ, 2525:21) ซึ่งการแก้ไขปัญหาลักษณะหนึ่งใช้การศึกษาผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการสนับสนุนการสอนภาษาไทยทั่วถึงในพื้นที่ โดยเน้นเยาวชนรุ่นใหม่ การปรับปรุงหนังสือแบบเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม (เฉลิม มากนวล, 2525:23)
5. ปัญหาการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้านภาษา เป็นเหตุทำให้รัฐจัดโครงการส่งเสริมการสอนภาษาไทยแก่เยาวชนท้องถิ่น เพราะความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ศาสนา และภาษา การเรียนหลักสูตรสามัญใช้ภาษาไทย ดังนั้นจึงต้องสนับสนุนการเรียนภาษาไทย มีการเตรียมการแก้ปัญหานี้โดยสอนภาษาไทยก่อนระดับประถม (มานิชญ์ บุญญานวัตร, 2525:13)

4.1.2 หลักสูตรปอเนาะ พุทธศักราช 2504

4.1.2.1 หลักสูตรการสอนและการวัดผลการเรียน

ปอเนาะเป็นสถานศึกษาที่มีหลักสูตรการเรียนการสอน แต่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะปอเนาะเป็นสถานศึกษาที่ไม่มีระบบชั้นเรียน การเรียนการสอนจะเป็นไปตามสภาพความเป็นจริง โดยการวัดและการประเมินผลจะขึ้นอยู่กับโตะครูเป็นส่วนใหญ่ รายวิชาที่มี

การเรียนการสอนในปอเนาะจะเป็นวิชาศาสนา เช่น วิชาอัลกุรอาน การอธิบายอัลกุรอาน หะดีษ (วจนธรรม) เตาฮีด (หลักศรัทธา) ฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ) ประวัติศาสตร์ ภาษาอาหรับ ภาษามลายู เป็นต้น

หลักสูตรของสถานศึกษาปอเนาะจะมีแหล่งที่มา 2 แหล่งด้วยกัน คือหลักสูตรมาจากแต่ละปอเนาะ และหลักสูตรมาจากกลุ่มปอเนาะด้วยกัน หลักสูตรที่มาจากแต่ละปอเนาะเป็นหลักสูตรที่แต่ละปอเนาะพัฒนาขึ้นมาเอง ส่วนหลักสูตรที่มาจากกลุ่มปอเนาะเป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากการระดมความคิดเห็นระหว่างปอเนาะต่าง ๆ

หลังจากที่กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 หลักสูตรของปอเนาะเดิมซึ่งไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ก็ถูกพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษร หลักสูตรที่พัฒนามาเป็นลายลักษณ์อักษรหลักสูตรแรก คือหลักสูตรปอเนาะ พ.ศ. 2504 (อับรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2549) ส่วนรายละเอียดของหลักสูตรมีดังนี้

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ได้กำหนดเวลาเรียนหลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามของนักเรียนในปอเนาะ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

- (1) หลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามตอนต้น เวลาเรียน 4 ปี มีรายวิชาดังนี้
 1. อ่านอัลกุรอานและตัจวิด ให้สามารถอ่านคัมภีร์อัลกุรอานได้จนจบ พร้อมทั้งรู้กฎต่าง ๆ ของการอ่าน
 2. เตาฮีด ให้รู้คุณลักษณะของพระเจ้าอัลลอฮ์และนบีมุฮัมมัด พร้อมทั้งหลักการศรัทธา และหลักการเป็นมุสลิม
 3. ฟิกฮฺ ให้รู้ศาสนบัญญัติเท่าที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยสังเขป
 4. ตะเสาวฟู ให้รู้ศีลธรรมจรรยาพอสังเขป
 5. ตัฟซีร์ ให้รู้ความหมายของคัมภีร์อัลกุรอานที่เหมาะสมแก่นักศึกษาในประโยคนี เฉพาะวรรคตอนที่จำเป็นก่อนหลัง
 6. หะดีษ ให้รู้ความหมายของวจนะให้เหมาะสมแก่นักศึกษาในประโยคนี
 7. ไวยากรณ์ นะฮู ให้รู้หน้าที่ของคำและการใช้เครื่องหมาย และเสาะรอฟ ให้รู้ชนิดของคำต่าง ๆ และการกระจายคำตามวิชานี
 8. ประวัติศาสตร์ ให้รู้ประวัติของนบีมุฮัมมัด (ช.ล.)
 9. กัด ให้สามารถคัดลายมืองามพอสมควร
 10. เขียน ให้สามารถเขียนตามคำบอกได้

(2) หลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามตอนกลาง เวลาเรียน 3 ปี มีรายวิชาดังนี้

1. เคาฮิด ให้รู้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าตอนต้น
2. ฟิกฮฺ ให้รู้ศาสนบัญญัติเท่าที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ละเอียดยิ่งขึ้นกว่าตอนต้น

3. ตะเสาวฟู ให้รู้ศีลธรรมกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าตอนต้น

4. ตัฟซีร์ ให้รู้ความหมายของคัมภีร์อัลกุรอานอย่างสังเขปจนจบ

5. หะดีษ ให้รู้ความหมายของวจนะให้เหมาะสมแก่นักศึกษาในประโยชน์

6. ไวยากรณ์ นะฮฺ ให้รู้กว้างขวางกว่าตอนต้น และเสาะรอฟ ให้รู้ชนิดของคำต่าง ๆ

และการกระจายคำตามวิชานี้ให้กว้างขวางกว่าตอนต้น

7. บะลาฆะฮฺ ให้รู้ระเบียบที่เกี่ยวกับภาษาและวิธีใช้ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ

8. ประวัติศาสตร์ ให้รู้ประวัติของศาสนาฮัมมัด (ช.ล.) ให้กว้างขวางกว่าตอนต้น และประวัติสาวกที่สำคัญ ๆ

9. อุศูลตัฟซีร์ ให้รู้มูลเหตุที่ประทานโองการและอื่น ๆ

10. อุศูลฟิกฮฺ ให้รู้ที่มาของศาสนบัญญัติ

11. มุศฎาะละหฺหะดีษ ให้รู้ศักดิ์ศรีของวจนะ

12. ฬะรอเอฎ ให้สามารถแบ่งมรดกได้

(3) หลักสูตรวิชาการศาสนาอิสลามตอนปลาย เวลาเรียน 2 ปี มีรายวิชาดังนี้

1. เคาฮิด ให้รู้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง ตลอดจนจัดข้อสงสัย (ชุบะฮะฮฺ)
2. ฟิกฮฺ ให้รู้ศาสนบัญญัติเท่าที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้พิสดารยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง พร้อมทั้งรู้ข้อแตกต่างระหว่างคำสอนของคณาจารย์

3. ตะเสาวฟู ให้รู้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้เป็นผู้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี

4. ตัฟซีร์ ให้รู้ความหมายของคัมภีร์อัลกุรอานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

5. หะดีษ ให้รู้ความหมายของวจนะโดยพิสดารยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง

6. ไวยากรณ์ นะฮฺ ให้พิสดารยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง และเสาะรอฟ ให้รู้ชนิดของคำต่าง ๆ และการกระจายคำตามวิชานี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง

7. บะลาฆะฮฺ ให้รู้ระเบียบที่เกี่ยวกับภาษาและวิธีใช้ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ มากกว่าตอนกลาง

8. อุศูลฟิกฮฺ ให้รู้ที่มาของศาสนบัญญัติให้กว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าตอนกลาง

9. มันติก (ตรรกวิทยา) ให้เข้าใจเหตุและผลในการใช้ภาษา

10. อัลมีกอด ให้รู้กำหนดเวลาต่าง ๆ

11. เกาะวาคูคัพภสุ ใ้รู้กฎของศาสนบัญญัติ

12. มะกุลาต ใ้รู้ความหมายของคำทั้ง 10 ที่ใ้ช้อยู่ในวิชานี้

พร้อมทั้งใ้ได้มีการกำหนดหลักสูตรภาษาไทยและหลักสูตรวิชาชีพ ทั้งในระดับ
ตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลายไว้ด้วย

ในแต่ละตอนใ้แบ่งเวลาเรียน ดังนี้

1. วิชาศาสนา เวลาเรียนสัปดาห์ละ 27 ชั่วโมง

2. วิชาภาษาไทย เวลาเรียนสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง

3. วิชาชีพ เวลาเรียนสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2504)

ตารางที่ 3 วิชาและอัตราเวลาเรียนของหลักสูตรปอเนาะ พ.ศ. 2504

วิชา	เวลาเรียน (ชม.)/สัปดาห์
ศาสนา	27
ภาษาไทย	4
อาชีพ	4
รวม	35

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2504

เวลาเรียนที่ใ้กำหนดนี้ เป็นอัตราเวลาเรียนมาตรฐาน แต่จะต้องไม่น้อยกว่า 35 ชั่วโมง ส่วนที่จะสอนมากกว่านั้นไม่กำหนด แต่จะกำหนดรายละเอียดเนื้อหาแต่ละวิชาไว้จากการสำรวจของศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2 ในปีการศึกษา 2509 ปรากฏว่า มีปอเนาะที่เปิดรวมทั้ง 3 ตอน มีเพียง 2 โรง เปิดสอนตอนต้นและตอนกลาง 24 โรง นอกจากนั้นเปิดสอนศาสนาตอนต้นเท่านั้น (ประกิจ ประจนปัจจนึก, 2516:105)

สำหรับหลักสูตรการสอนที่ทางราชการกำหนดขึ้นนั้น ในหลักสูตรวิชาศาสนา ปรากฏว่าไม่ได้รับความนิยมจากโต๊ะครูทั่วไป ซึ่งพิจารณาใ้จากการประเมินผลการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามของภาคการศึกษา 2 ในปี พ.ศ. 2510 ปรากฏว่ามีโต๊ะครูเพียงร้อยละ 23.7 ของโต๊ะครูทั้งหมดที่สอนตามหลักสูตรที่กำหนดตามระเบียบนี้ นอกจากนั้น โต๊ะครูใ้กำหนดหลักสูตรวิชาศาสนาขึ้นเอง เพื่อใ้สอนในปอเนาะของตน การที่หลักสูตรวิชาศาสนา มีความแตกต่างกันเช่นนี้ จึงใ้ทำให้ยากแก่การวัดผลการเรียน เพราะการสอนไม่ได้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน จึงไม่ปรากฏว่าใ้มีการวัดผลการเรียนของปอเนาะตามระเบียบนี้ใ้จริงจัง (ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2, 2510:3)

ส่วนหลักสูตรภาษาไทยและวิชาชีพที่กำหนดไว้นั้น เกือบไม่มีปอเนาะใดดำเนินการสอนตามหลักสูตรได้เลย เนื่องจากขาดครูที่จะทำการสอนได้ เพราะระเบียบดังกล่าวมิได้มีการกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ครู สำหรับการสนับสนุนการศึกษาตามหลักสูตรนี้ในปอเนาะโดยเฉพาะ เพียงแต่กล่าวไว้ในหลักเกณฑ์ การให้การอุดหนุนปอเนาะในระเบียบการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ พ.ศ. 2504 ว่าจะให้ครูไปช่วยสอนหรือให้ศึกษานิเทศก์ออกไปช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือช่วยเหลือทางด้านวิชาการอื่น ๆ เท่านั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2504:22)

จะเห็นได้ว่าแต่เดิมนั้นสถานศึกษาปอเนาะสอนในเรื่องศาสนา ภาษาอาหรับ และภาษามลายูแต่เพียงอย่างเดียว แต่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ทางราชการได้ใช้เงินอุดหนุนเป็นเครื่องมือให้ปอเนาะมาจดทะเบียนและอยู่ในควบคุมในด้านหลักสูตร มีการแทรกการสอนภาษาไทยและวิชาชีพด้วย แผนนโยบายการแทรกการสอนวิชาภาษาไทยและวิชาชีพนี้ ทางราชการได้ดำเนินการต่อเนื่องจนถึงการแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติแทบจะไม่เกิดผลประการใดเลย เพราะกระทรวงศึกษาธิการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ทางการศึกษาเป็นอย่างมาก การที่จัดสรรครูหรือศึกษานิเทศก์ออกไปช่วยสอนหรือนิเทศการศึกษาในปอเนาะนั้นมีจำนวนน้อย นอกจากนี้การที่จะให้โต๊ะครูจ้างครูสอนภาษาไทยและวิชาชีพเองนั้นก็ยิ่งเป็นไปได้ยาก เพราะโต๊ะครูนอกจากไม่มีความสามารถหรือทุนทรัพย์เพียงพอที่จะจ้างครูสอนภาษาไทยและวิชาชีพได้อย่างทั่วถึงแล้ว ก็ยังไม่มี ความประสงค์ที่จะให้มีการสอนภาษาไทยและวิชาชีพอื่น ๆ ในปอเนาะของตนอีกด้วย (ประจักษ์ ประจักษ์ปัจฉิม, 2516:105) ทั้งนี้เพราะโต๊ะครูเป็นทั้งผู้บริหารและเจ้าของปอเนาะในคน ๆ เดียว

ส่วนการวัดผลการเรียนของปอเนาะ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการดำเนินการวัดผลประจำปี โดยให้

1. ชั้นที่ไม่ใช่ตัวประโยค ให้โต๊ะครูปอเนาะแต่ละแห่งเป็นผู้ดำเนินการ
2. ชั้นตัวประโยคตอนต้นและประโยคตอนกลาง ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนประโยคตอนปลาย กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการ

สำหรับวิธีการวัดผลประจำปีนั้น ให้คณะกรรมการดำเนินการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ภาคศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาอิสลามร่วมกันพิจารณากำหนดขึ้น ผู้ที่สอบไล่ได้ชั้นตัวประโยคจะได้รับประกาศนียบัตรของกระทรวงศึกษาธิการด้วย (ประจักษ์ งามสมัน, 2519:28)

4.1.2.2 การกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรในการจัดการศึกษา

การจัดตั้งปอเนาะก็เพื่อวัตถุประสงค์ให้เป็นสถานที่สำหรับการสอนวิชาศาสนาเป็นสำคัญ และยังมีการสอนวิชาภาษาอาหรับและวิชาภาษามลายู เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิชาศาสนาอีกด้วย เมื่อรัฐบาลได้กำหนดให้ปอเนาะดำเนินการจัดตั้งเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามขึ้น ก็ยังคงมีวัตถุประสงค์ในการให้เป็นสถานที่สำหรับสอนวิชาศาสนาเป็นสำคัญดังเดิม แต่กระทรวงศึกษาธิการได้แทรกหลักสูตรวิชาสามัญและวิชาชีพให้นักเรียนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามได้มีโอกาสเลือกเรียน โดยความสมัครใจของนักเรียน หลักสูตรที่ใช้อนั้นแบ่งได้ดังนี้

(1) หลักสูตรวิชาศาสนา วิชาภาษาอาหรับ และวิชาภาษามลายู แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือชั้นศาสนาตอนต้น กำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 2 ปี

การที่ยังคงให้มีการสอนภาษาอาหรับและภาษามลายูในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ดังเช่นเมื่อเป็นปอเนาะตามแบบดั้งเดิมอยู่นั้นเป็นเพราะว่า

1. การเรียนวิชาภาษาอาหรับและภาษามลายู ยังมีความจำเป็นสำหรับการศึกษาศาสนาอิสลาม เพราะตำราต่าง ๆ เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายู โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอาหรับใช้เป็นเครื่องมือในการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน สำหรับการเรียนวิชาภาษามลายูนั่นก็เพื่อที่จะใช้ศึกษาคำราที่อธิบายหลักธรรมของศาสนาอิสลามที่เรียกว่า กิตาบ ซึ่งโดยปกติแล้วเป็นภาษามลายู โต๊ะครูเกือบทั้งหมดมีความรู้ภาษามลายู จึงสามารถสอนให้นักศึกษาของตนเรียนภาษามลายูได้ เพื่อศึกษาหลักธรรมและข้ออธิบายตามหลักธรรม

2. การที่ทางราชการกำหนดให้ปอเนาะแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ก็เท่ากับเป็นการบังคับให้ปอเนาะมาอยู่ในการควบคุมของทางราชการให้โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามยังคงวัตถุประสงค์เดิมในการสอนวิชาศาสนาเป็นสำคัญ และยอมให้มีการสอนวิชาภาษามลายูและภาษาอาหรับเพื่อใช้ศึกษาวิชาศาสนา เพราะตำราต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามเป็นภาษาไทยยังไม่มี และกระทรวงศึกษาธิการก็ยังไม่พร้อมที่จะจัดทำตำราสอนศาสนาเป็นภาษาไทยได้เอง แต่กระทรวงศึกษาธิการก็สามารถควบคุมการสอนภาษาอาหรับและภาษามลายูของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามได้ โดยการกำหนดหลักสูตรวิชาศาสนาไว้ เพื่อให้การสอนภาษาอาหรับและภาษามลายูแก่นักเรียนให้มีความรู้เท่าที่จะสามารถนำไปศึกษาศาสนาอิสลามได้เท่านั้น (วินิจ สังขรัตน์, 2544:185)

(2) หลักสูตรวิชาสามัญในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ที่มีการสอนวิชาสามัญควบคู่ไปวิชาศาสนา ส่วนใหญ่ใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งมี 4 ระดับเทียบกับหลักสูตรทั่วไปได้ดังนี้

ระดับที่ 1 เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 2

ระดับที่ 2 เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 4

ระดับที่ 3 เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 7

ระดับที่ 4 เทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 3

สำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เริ่มสอนวิชาสามัญในระดับ 2 เนื่องจากนักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการศึกษาก่อนแล้ว โดยมีพื้นฐานความรู้ภาษาไทยและวิชาสามัญอื่น ๆ และโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ได้เปิดสอนวิชาสามัญหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 ด้วยแล้ว

อย่างไรก็ตาม ขณะนั้นมีโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาสามัญโดยใช้หลักสูตรของกรมวิชาการถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 6 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2515:10) โรงเรียนที่ใช้หลักสูตรวิชาสามัญของกรมวิชาการนี้เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียง เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่และมีนักเรียนเป็นจำนวนมาก เช่น โรงเรียนอัสตรอทรีฮ์อิสลามียะห์ จังหวัดนครราชสีมา โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ จังหวัดยะลา เป็นต้น โรงเรียนเหล่านี้สามารถผลิตผู้ที่จบการศึกษาไปศึกษาต่อในการศึกษาสายสามัญและศาสนาทั้งในและต่างประเทศเป็นจำนวนมาก

(3) หลักสูตรวิชาชีพ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริม ปอเนาะ พ.ศ. 2504 ได้กำหนดเวลาเรียนวิชาชีพในปอเนาะสัปดาห์ละ 4 ชั่วโมง โดยแบ่งเป็น 2 หมวด คือหมวดวิชาเกษตรกรรม เช่น ช่างไม้ การจักสาน การถักการทอ และงานโลหะ และหมวดเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนผลไม้ ทำสวนยางพารา การเลี้ยงสัตว์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2504:10) แต่วิชาชีพที่กำหนดไว้ตามระเบียบนี้ มักไม่ค่อยได้มีการนำไปใช้สอนเนื่องจากไม่สามารถจัดหาครูสาขาสอนวิชาชีพไปทำการสอนในปอเนาะและโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามได้ ดังนั้นการสอนวิชาชีพ ก็จัดตามความสามารถของโรงเรียนแต่ละแห่งเป็นสำคัญ โดยขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถทางอาชีพของครูช่วยสอนที่ทางราชการส่งไปช่วยสอนและการสนับสนุนให้ความสำคัญแก่การสอนวิชาชีพของโต๊ะครู โดยอาศัยหน่วยงานของทางราชการอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (วินิจ สังขรัตน์, 2544:186)

จะเห็นได้ว่าโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถึงแม้จะตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์การสอนศาสนา แต่จริงแล้วกระทรวงศึกษาธิการได้พยายามพัฒนาโรงเรียนประเภทนี้เพื่อให้มีการจัดการศึกษาในแบบโรงเรียนราษฎร์ที่สอนวิชาสามัญทั่วไป

4.1.2.3 ผลการดำเนินการหลักสูตรปอเนาะ พุทธศักราช 2504

ในปี พ.ศ. 2508 กระทรวงศึกษาธิการได้มีการจัดทำหลักสูตรและประมวลการสอนเพิ่มเติมจากที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ภาคศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ทั้งนี้เพราะปอเนาะได้แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาแล้ว การเรียนวิชาภาษาไทยซึ่งเป็นวิชาสามัญดังที่ได้กำหนดไว้ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ภาคศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ไม่เพียงพอสำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จึงได้กำหนดวิชาสามัญอื่น ๆ บางวิชาขึ้นเพิ่มเติม อย่างไรก็ตามหลักสูตรและประมวลการสอนที่ให้โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามใช้สอนนั้น ยังไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยังลักลั่นกันอยู่

จากการใช้สามหลักสูตร คือหลักสูตรวิชาศาสนา วิชาภาษาไทยและวิชาชีพนั้น จึงเกิดความยุ่งยากและไม่สามารถวัดผลการศึกษาได้อย่างแน่นอนและถูกต้อง และมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จึงยังไม่อยู่ในระดับเดียวกัน (วินิจ สังข์รัตน์, 2544:167)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ตามมาตรา 20 (3) แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 มีอยู่ 3 ลักษณะ

1. เป็นโรงเรียนที่สอนเฉพาะวิชาศาสนาอย่างเดียว
2. เป็นโรงเรียนที่สอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3
3. เป็นโรงเรียนที่สอนวิชาศาสนาและวิชาสามัญหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการระดับประถมปลาย (ป. 5-7) และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรวิชาศาสนาที่ใช้สอนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 9 ปี แบ่งเป็น 3 ระดับ รวม 9 ชั้น ดังนี้

1. ระดับอิมดาอีย (ระดับประถมศึกษา) ใช้เวลาเรียน 4 ปี คือชั้นปีที่ 1-4 เมื่อปีการศึกษา 2517 เป็นปีแรกที่นักเรียนจบชั้น ป. 4 ของระดับนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนได้ให้สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 จัดทำหลักสูตรและประมวลการสอนแจกจ่ายไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ใช้มาเป็นที่ห้าแล้ว

2. ระดับฆานะวีย (ระดับมัธยมศึกษาหรือชั้นกลาง) ใช้เวลาเรียน 3 ปี ดังนั้นปีที่ 5-7 เป็นปีแรกที่โรงเรียนได้ใช้หลักสูตรระดับนี้

3. ระดับอาลีย (ระดับชั้นเตรียมอุดมศึกษาหรือชั้นสูง) ใช้เวลาเรียน 2 ปี หลักสูตรนี้ยังไม่ได้จัดทำ จะดำเนินการในปีงบประมาณ 2519 (มยุรี จารุปาน, 2518:19-20)

จะเห็นได้ว่าหลักสูตรที่ใช้ในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ทั้งหลักสูตรวิชาศาสนาและวิชาสามัญในระดับตอนต้นนั้น หลักสูตรวิชาศาสนาในระดับอิมดาอียี่ใช้เวลาเรียน 4 ปี แต่หลักสูตรวิชาสามัญระดับประถมปลาย (ป. 5-7) ใช้เวลาเรียน 3 ปี ซึ่งเหลื่อมกันอยู่ 1 ปี ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เวลาเรียน 1 ปี ส่วนหลักสูตรวิชาศาสนาในระดับตอนกลาง (ยานะวียี่) เรียน 3 ปี ซึ่งเท่ากับหลักสูตรวิชาสามัญระดับมัธยมตอนต้น (ม.ศ. 1-3) เรียน 3 ปีเช่นเดียวกัน ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ขณะนั้นไม่โรงเรียนใดเปิดสอน

ส่วนหลักสูตรวิชาสามัญระดับประถมศึกษาตอนปลายที่นิยมใช้กันมากในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในขณะนั้น คือหลักสูตรวิชาสามัญ 10 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ของการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 ใช้เวลาเรียนหนึ่งปี และหลักสูตร 24 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ใช้เวลาเรียน 3 ปี ในระดับ ป. 5-7 ส่วนหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ. 3) นิยมกันมากในหลักสูตร 24 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ใช้เวลาเรียน 3 ปี (ม.ศ. 1-3)

สำหรับหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามที่มีหลักสูตรแล้ว คือระดับตอนต้น (อิมดาอียี่) ใช้เวลาเรียน 4 ปี และระดับตอนกลาง (ยานะวียี่) ใช้เวลาเรียน 3 ปี ในขณะที่ระดับตอนปลาย (อาลียี่) จะดำเนินการในปีงบประมาณปี 2519

อย่างไรก็ตามโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามก็มีผู้สนใจเรียนในหลักสูตรวิชาสามัญมากขึ้น เพราะสามารถเรียนต่อในชั้นสูงสายสามัญและรับราชการได้

4.1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523

4.1.3.1 การดำเนินการจัดทำหลักสูตร

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามได้เปิดทั้งหลักสูตรวิชาสามัญและวิชาศาสนา หลักสูตรวิชาสามัญใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ และมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลายเช่นเดียวกับโรงเรียนประเภทสามัญทั่วไป ส่วนหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามกระทรวงศึกษาธิการ โดยความรับผิดชอบทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและเขตการศึกษา 2 จังหวัดยะลา ได้จัดทำหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามสำหรับโรงเรียนประเภทนี้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513

ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และเขตการศึกษา 2 ได้พิจารณาเห็นว่า หลักสูตรเดิมไม่เหมาะสมเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม จึงได้ปรับปรุงหลักสูตรศาสนาอิสลามขึ้นใหม่ โดยกำหนดเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับต้น (อิบติดาอียะฮฺ) เวลาเรียน 4 ปี
2. ระดับกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) เวลาเรียน 3 ปี
3. ระดับสูง (ฆานะวียะฮฺ) เวลาเรียน 3 ปี หรือ 4 : 3 : 3

หลักสูตรนี้เรียกว่า หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ซึ่งประกาศใช้ปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นไป พร้อมกันนี้กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำระเบียบว่าด้วยการประเมินผลทั้ง 3 ระดับ จัดทำแผนการสอนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาทั้งสามระดับเรียบร้อยแล้ว ส่วนแบบเรียนกำลังเร่งดำเนินการเสร็จไปบ้างแล้วบางส่วน และในปีงบประมาณ 2526 เขตการศึกษา 2 ร่วมกับศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ให้เร่งรัดการจัดแบบเรียนให้เสร็จเร็วขึ้นโดยกองทัพภาคที่ 4 เป็นเจ้าของเรื่อง เสนอโครงการและงบประมาณเป็นกรณีพิเศษ โดยกำหนดเป้าหมายให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2527 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2526:6)

การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามประโยคตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ประโยคตอนกลาง (ฆานะวียะฮฺ) และประโยคตอนปลาย (อาลียะฮฺ) เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) นอกจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว กระทรวงศึกษาธิการ ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรอิสลามศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่จัดขึ้นในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง ซึ่งมีผลในการเรียนต่อและเทียบโอนวิชาศาสนากันได้ (วินิจ สังขรัตน์, 2544:248)

4.1.3.2 โครงสร้างของหลักสูตร

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับด้วยกัน ดังที่ได้กล่าวข้างต้น ส่วนโครงสร้างของหลักสูตรในแต่ละระดับนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) โครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พ.ศ. 2523 กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดโครงสร้างของหลักสูตรไว้ 3 หมวดวิชา คือ

1. หมวดศาสนา
2. หมวดภาษา
3. หมวดสังคมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

ตารางที่ 4 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2523

หมวดวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อปี			
	อ.ต. 1	อ.ต. 2	อ.ต. 3	อ.ต. 4
1. หมวดศาสนา				
1.1 อัลกุรอาน	5 หรือ 8	5 หรือ 8	4 หรือ 7	4 หรือ 7
1.2 กิจกรรมศาสนา	4	4	4	4
1.3 เอกภาพ	3	2	2	2
1.4 ศาสนบัญญัติ	3	2	2	2
1.5 หลักการอ่านอัลกุรอาน	-	-	1	1
2. หมวดภาษา				
2.1 ภาษาอาหรับ				
2.1.1 วากยสัมพันธ์	-	1	2	2
2.1.2 อักษรวิธี	-	1	1	1
2.1.3 อ่าน	2	2	2	2
2.1.4 เขียน	2	2	1	1
2.1.5 เรียงความ	-	1	1	1
2.1.6 สนทนา	3	2	2	2
2.1.7 คัด	1	1	1	1
2.1.8 วรรณคดี	-	-	1	1
2.2 ภาษามลายูหรืออัลกุรอาน (ทดแทน)	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -
3. หมวดสังคมศึกษา				
3.1 ศาสนประวัติ	2	2	2	2
3.2 จริยธรรม	2	2	1	1
รวม	30	30	30	30

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2523

(2) โครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวัสส์อิญาฮฺ) พ.ศ. 2523
กระทรวงศึกษาธิการได้จัดโครงสร้างของหลักสูตรไว้ 3 หมวดวิชา คือ

1. หมวดศาสนา
2. หมวดภาษา

3. หมวดสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2523)

ตารางที่ 5 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัตสิฎุอะฮฺ) พุทธศักราช 2523

วิชา	จำนวนเวลาเรียน คาบ/สัปดาห์		
	อ.ก. 1	อ.ก. 2	อ.ก. 3
1. หมวดศาสนา			
1.1 อัลกุรอาน	2 หรือ 5	2 หรือ 5	2 หรือ 5
1.2 บรรยายอัลกุรอาน	2	2	2
1.3 วจนธรรม	2	2	2
1.4 เอกภาพ	2	2	2
1.5 ศาสนบัญญัติ	2	2	2
1.6 มรดก	1	1	1
2. หมวดภาษา			
2.1 ภาษาอาหรับ			
2.1.1 หลักภาษาอาหรับ	4	4	4
2.1.2 อ่าน	2	2	2
2.1.3 เรียงความ	2	2	2
2.1.4 วรรณคดี	1	1	1
2.1.5 สำนวนโวหาร	-	1	1
2.1.6 คัด	1	-	-
2.1.7 เขียน	1	1	1
2.1.8 สนทนา	2	2	2
2.2 ภาษามลายูหรืออัลกุรอาน (ทดแทน)	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -
3. หมวดสังคม			
3.1 ประวัติศาสตร์อิสลาม	2	2	2
3.2 จริยธรรม	1	1	1
รวม	30	30	30

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2523

(3) โครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ษานะวียะฮฺ) พ.ศ. 2523
กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดโครงสร้างของหลักสูตรไว้ 3 หมวดวิชา คือ

1. หมวดศาสนา
2. หมวดภาษา
3. หมวดสังคมศึกษา

ตารางที่ 6 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (ษานะวียะฮฺ) พุทธศักราช 2523

หมวดวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อปี					
	ษานะวียะฮฺ 1		ษานะวียะฮฺ 2		ษานะวียะฮฺ 3	
	บังคับ	เลือก	บังคับ	เลือก	บังคับ	เลือก
1. หมวดศาสนา						
1.1 อัลกุรอาน	4 หรือ 2	-	4 หรือ 2	-	4 หรือ 2	-
1.2 หะดีษ	2	2	2	2	2	-
1.3 ศาสนบัญญัติ	2	6	2	8	2	7
1.4 ปร้ชญา	1	3	-	4	-	5
2. หมวดภาษา						
2.1 ภาษาอาหรับ	6	10	4	10	4	10
2.2 ภาษามลายู	-	2	-	2	-	2
2.3 ภาษาอังกฤษ	-	2	-	2	-	2
3. หมวดสังคมศึกษา	2	5	2	8	3	8
	17/15	13/15	14/12	16/18	15/13	15/17
รวม	30		30		30	

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2523

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้กำหนดเวลาเรียนในแต่ละระดับเท่า ๆ กัน คือ 30 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ต่อภาค

4.1.3.3 ระเบียบการประเมินผลการเรียน

ส่วนระเบียบการประเมินผลการเรียนของแต่ละระดับให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการดังต่อไปนี้

(1) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2523 พ.ศ. 2524 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินผลการเรียนให้กระทำเป็นรายวิชาและให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชา โดยแยกประเมินผลเป็นสองลักษณะดังนี้

1.1 การประเมินผลระหว่างปี

1.2 การประเมินผลปลายปี

2. ผู้ทำหน้าที่ประเมิน

2.1 การประเมินผลระหว่างปีให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน

2.2 การประเมินผลปลายปีให้ปฏิบัติดังนี้

ก. ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 ให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน

ข. ชั้นอิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4 ส่วนกลางให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนพิจารณาดำเนินการ ส่วนภูมิภาคให้จังหวัดดำเนินการพิจารณา (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:108)

(2) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) พุทธศักราช 2523 พ.ศ. 2524 ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. การประเมินผลการเรียนให้กระทำเป็นรายวิชา และให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของแต่ละรายวิชา โดยแยกการประเมินเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 การประเมินผลระหว่างปี

1.2 การประเมินผลปลายปี

2. ผู้ทำหน้าที่ประเมิน

2.1 การประเมินผลระหว่างปีให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน

2.2 การประเมินผลปลายปีให้ปฏิบัติดังนี้

ก. ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1-2 ให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียน

ข. ชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 3 ส่วนกลางให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนพิจารณาดำเนินการ ส่วนภูมิภาคให้สำนักงานศึกษาธิการเขตพิจารณาดำเนินการ (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:110-111)

(3) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) พุทธศักราช 2523 พ.ศ. 2524 ซึ่งการประเมินผลเหมือนกับระเบียบการประเมินผลในโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญของกรมสามัญศึกษาทั่วไป โดยมอบให้สถานศึกษามีหน้าที่ประเมินผลการเรียน ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนและเพื่อตัดสินผลการเรียน ในขณะเดียวกันก็ให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำนักงานศึกษาธิการเขต และจังหวัดตรวจสอบคุณภาพการศึกษาเป็นระยะ ๆ (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:113)

ส่วนเรื่องเอกสารการประเมินผลการเรียนต่าง ๆ ให้สถานศึกษาจัดให้มีตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดดังต่อไปนี้

1. ระเบียบแสดงผลการเรียนอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) (รบ.1-0)
2. แบบรายงานผลการเรียนของผู้ที่จบหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) (รบ.2-0)
3. สมุดประเมินผลรายวิชา (รบ.3-0)
4. สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน (รบ.4-0)
5. ใบรับรองผลการเรียน (รบ.5-0)
6. ระเบียบสะสม (รบ.6-0)

สำหรับการอนุมัติการจบหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) นั้น ผู้เรียนจะต้องได้หน่วยการเรียนไม่ต่ำกว่า 90 หน่วยการเรียน โดยต้องได้หน่วยการเรียนวิชาบังคับ และวิชาเลือก ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้อนุมัติผลการเรียนและการจบหลักสูตร ระเบียบการประเมินผลการเรียนทั้งสามระดับนี้ประกาศ ณ วันที่ 5 มิถุนายน 2524 (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:116-117)

นอกจากนั้นเพื่อให้รัดกุมยิ่งขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลายในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม คำสั่งเหล่านี้สั่ง ณ วันที่ 5 มิถุนายน 2524 (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:180-182)

จะเห็นได้ว่า ทั้งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ตอนกลาง (มุตะวัสตีญะฮฺ) และตอนปลาย (ชานะวียะฮฺ) และคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการเรื่องให้ใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง และตอนปลายในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ได้ประกาศและสั่งในวันเดียวกัน คือวันที่ 5 มิถุนายน 2524 มีความสอดคล้องกัน

สำหรับผู้ที่เรียนจบหลักสูตรอิสลามศึกษาทั้งสามระดับ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบ เรียกว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการออกประกาศนียบัตรสำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2525 โดยที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรวิชาศาสนาอิสลาม ประโยคตอนต้น (อิบติดาอีย) ประโยคตอนกลาง (ฆานะวียะ) และประโยคตอนปลาย (อาลีย) เป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม กระทรวงศึกษาธิการเห็นสมควรปรับปรุงแก้ไขระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการออกประกาศนียบัตรสำหรับโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ภาคใต้ พ.ศ. 2517 ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตรที่เปลี่ยนแปลงใหม่ และระเบียบนี้ได้ประกาศ ณ วันที่ 25 มกราคม 2525 ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. กระทรวงศึกษาธิการออกประกาศนียบัตรให้เฉพาะผู้สำเร็จการศึกษาชั้นสุดท้ายของหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ)

2. ในกรณีที่ประกาศนียบัตรชำรุดหรือสูญหายให้ผู้มีอำนาจในการลงนามในประกาศนียบัตรตามข้อ 5 แล้วแต่กรณีเป็นผู้ออกใบแทนประกาศนียบัตรและให้เก็บค่าธรรมเนียมฉบับละ 20 บาท แต่ถ้าขอรับพินกำหนด 10 ปี นับตั้งแต่วันที่ออกประกาศนียบัตรให้เก็บค่าธรรมเนียมฉบับละ 30 บาท

3. ประกาศนียบัตรทุกระดับที่ออกให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษาตามข้อ 3 ในส่วนกลาง ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาเอกชนเป็นผู้ลงนาม สำหรับส่วนภูมิภาคให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ลงนาม ในกรณีที่มีความจำเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดอาจมอบหมายให้ศึกษาธิการจังหวัดเป็นผู้ลงนามแทนก็ได้ (ฝ่ายสถานศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2525:101-102)

ในขณะเดียวกันกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ เรียกระเบียบนี้ว่า ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการพระราชทานรางวัลแก่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2 พ.ศ. 2524 ประกาศ ณ วันที่ 17 เมษายน 2524 ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

คุณสมบัติของโรงเรียนที่ได้รับการพิจารณาให้ได้รับรางวัลพระราชทานต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในเขตการศึกษา 2

2. เป็นโรงเรียนที่ได้รับเงินอุดหนุนตามโครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ของกระทรวงศึกษาธิการในปีที่ล่วงมาแล้ว และได้รับการอุดหนุนในปีปัจจุบัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2524:10)

4.2 ช่วงที่สอง : โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน)

4.2.1 การจัดการศึกษาช่วง พ.ศ. 2526-ปัจจุบัน

หลังจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกแปรสภาพเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตั้งแต่ พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรอบทศวรรษ 2540 การศึกษาของรัฐเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตเยาวชนในท้องถิ่น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตโดยตรง คือการทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการเรียนรู้การศึกษาแผนใหม่ ภายใต้ระบบโรงเรียนที่มีระดับชั้นการศึกษา เริ่มตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับอุดมศึกษา และการศึกษาเช่นนี้มีการรับรองผลเพื่อนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ การศึกษาจึงมีส่วนในการพัฒนาความรู้สมัยใหม่ตามหลักสูตร และเป็นแนวทางหนึ่งในการเลื่อนสถานะสังคม เพราะการประกอบอาชีพของคนในสังคมปัจจุบันขึ้นกับคุณวุฒิทางการศึกษา การศึกษาในบทบาทเช่นนี้เป็นการผลักดันให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญต่อการเรียนในระบบโรงเรียนมากยิ่งขึ้นกว่าในสังคมยุคก่อนหน้านี้ ที่มีการต่อต้านนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐในจังหวัดภาคใต้อย่างรุนแรง

ขณะเดียวกันบทบาทของการศึกษาต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยทางอ้อมทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองของรัฐ การสำนึกต่อเอกลักษณ์ทางสังคมระดับประเทศ และเข้าใจความหลากหลายการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการที่ในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการเป็นสมาชิกของชาติที่ตนดำรงอยู่ และการศึกษามีส่วนสำคัญต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนที่แตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ที่ดำรงชีพบนผืนแผ่นดินเดียวกัน การอนุรักษ์และการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สังคมของคนในท้องถิ่นที่ยืนบนพื้นฐานของภาษา ความรู้สืบทอดทางเชื้อชาติ ได้กลายเป็นพลังในการส่งเสริมบทบาทของคนในท้องถิ่น ที่เรียกร้องการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมจากภาครัฐแทนการตอบโต้นโยบายการจัดการศึกษาของรัฐในท้องถิ่นดังที่เคยมีมาในยุคก่อนหน้า

ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การเรียกร้องในการแก้ไขปัญหาการศึกษา คือ (ไข่มุก อุทยา วลี, 2552:71-72)

1. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยองค์กรจะต้องมีอำนาจอย่างเต็มที่ในการจัดการศึกษา
2. กระทรวงศึกษาธิการควรกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาท้องถิ่น หรือชุมชนร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง
3. การสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนที่เรียนเฉพาะวิชาศาสนาอิสลามได้เรียนวิชาชีพควบคู่ไปด้วย เพื่อจะได้ออกไปประกอบอาชีพเมื่อเรียนจบวิชาศาสนา
4. การส่งเสริมให้การศึกษาแก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ อย่างทั่วถึง เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้ประกอบอาชีพด้วยหลักวิชาการที่ทันสมัย การศึกษาตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมโดยหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องประสานความร่วมมืออย่างจริงจัง
5. การจัดฝึกวิชาชีพระยะสั้นให้กับเยาวชนไทยมุสลิม โดยเน้นทักษะฝีมือแรงงานและการใช้ภาษาอังกฤษ และภาษามลายูอักษรยาวี รวมทั้งภาษาอาหรับ แล้วจัดส่งแรงงานเหล่านี้ไปทำงานในประเทศตะวันออกกลาง โดยประสานความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลประเทศนั้น ๆ
6. ควรเปิดสอนวิชาชีพระดับสูงเพื่อผลิตกำลังคนด้านการอาชีพรองรับ โครงการพัฒนาเศรษฐกิจ
7. มีการพัฒนาหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สถานศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถจัดการเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษา
8. ควรมีการวิจัยเพื่อหารูปแบบในการจัดการศึกษาของจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพมาตรฐานเท่ากับท้องถิ่นหรือภูมิภาคอื่น ๆ
9. ควรจัดให้มีโครงการจัดการศึกษาในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนในหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองในด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การพัฒนาอาชีพ การมีงานทำ การรู้จักฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการต่อต้านสารเสพติด
10. ควรจัดให้มีโครงการคุ้มครองสวัสดิภาพครูจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจะได้ช่วยคุ้มครองสวัสดิภาพ ความปลอดภัยในโรงเรียน ชีวิตและครอบครัวของผู้ประกอบอาชีพครูในจังหวัดชายแดนภาคใต้รวมทั้งการจัดระบบการประสานงานคุ้มครองสวัสดิภาพครู ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลด้วย
11. กระทรวงศึกษาธิการควรจะได้มีการสำรวจความเป็นอยู่ของครูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ได้รับสวัสดิการที่จำเป็น

นโยบายการสนับสนุนการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ภายหลังจากการใช้นโยบายการปฏิรูปการศึกษาในท้องถิ่น โดยเฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า การศึกษาที่จัดในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาซึ่งพัฒนาจากปอเนาะในท้องถิ่นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับความนิยมนักเรียนในท้องถิ่นมากกว่าในอดีต ทั้งนี้อาจเกิดจากการปรับปรุงหลักสูตร การเพิ่มการเรียนการสอนวิชาศาสนาอิสลามตามการเรียกร้องของท้องถิ่นซึ่งเป็นปัญหามาโดยตลอด และการสำรวจในปี พ.ศ. 2542 มีนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามที่สนใจเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่เขตการศึกษา 2 จำนวน 27,339 คน จากนักเรียน 70,419 คน นักเรียนกลุ่มนี้ต้องการเรียนสายสามัญ ควบคู่กับศาสนา (พิชญ ก่อเกียรติยากุล, 2543:39) การที่นักเรียนต้องการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาภาคใต้ รัฐจึงควรให้ความสนใจในการพัฒนามาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มากขึ้น โดยการจัดหาบุคลากรและงบประมาณสนับสนุน รวมทั้งการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมุสลิมได้ศึกษามากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องพิจารณาจัดการศึกษาสายศาสนา เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายที่ต้องเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศ

แนวทางการสนับสนุนการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่นำไปสู่การบูรณาการทางสังคมวัฒนธรรม เช่น จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในระยะสั้นและระยะยาว โดยมีคณะกรรมการติดตามประสานงาน การพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการปฏิรูปการศึกษา การจัดสถาบันในลักษณะศูนย์พัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ร่วมกับเขตการศึกษา 2 และท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตร ติดตามผล การจัดการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การส่งเสริมขวัญกำลังใจบุคลากรทางศาสนา ตลอดจนโครงการที่แสดงถึงการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การอบรมครูตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2535 การจัดตั้งศูนย์วิชาการ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทั้งระดับจังหวัด และเขตการศึกษา (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดปัตตานี, 2537:1-23)

4.2.2 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2535

หลักสูตรนี้เรียกกันว่า หลักสูตรบูรณาการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมี 3 ชั้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมี 3 ชั้น

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535

1.1 จุดประสงค์

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ในรูปแบบของจุดหมายหลักสูตรไว้ดังนี้

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาชีพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงงานตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีพ โดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535:3-4)

1. มีความรู้และทักษะในวิชาชีพ วิชาศาสนา วิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและส่งเสริมสุขภาพอนามัยของตนเองและชุมชน
4. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
5. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เป็นมุสลิมที่ดี สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
6. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
7. มีทัศนคติที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงานและมีความสามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตน
8. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการและสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
9. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชนที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม สามารถเสนอแนวทางในการพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม

1.2 โครงสร้าง

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2535 ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดโครงสร้างของหลักสูตรไว้ 6 กลุ่มวิชา มีวิชาบังคับแกนจำนวน 93 หน่วยการเรียนรู้ วิชาบังคับเลือกจำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้ และวิชาเลือกเสรีจำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิชาบังคับแกนจำนวน 93 หน่วยการเรียนรู้
2. วิชาบังคับเลือกจำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้
3. วิชาเลือกเสรี จำนวน 33 หน่วยการเรียนรู้ โดยให้เลือกรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้ คือ

3.1 กลุ่มวิชาภาษา

3.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์

3.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

3.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ

3.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

3.6 กลุ่มวิชาศาสนา (พิสุทธิ บุญเจริญ, 2538:69)

ในแต่ละกลุ่มวิชาดังกล่าวประกอบด้วยหลายวิชา เช่น ภาษาไทย ประกอบด้วยวิชาบังคับแกนและวิชาเลือกเสรี

ในแต่ละวิชาได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ สำหรับกลุ่มวิชาภาษาไทยได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหลักภาษา
2. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาได้ถูกต้องเหมาะสมกับวัย
3. เพื่อให้สามารถฟังและอ่านได้อย่างมีวิจารณญาณ
4. เพื่อให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน และมีรสนิยมในการเลือกอ่านหนังสือ

การเลือกอ่านหนังสือ

5. เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาษาไทยในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารของคนในชาติ และเป็นปัจจัยในการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

6. เพื่อให้เห็นคุณค่าของวรรณคดี และงานประพันธ์ที่ใช้ภาษาอย่างมีรสนิยมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของชาติ

7. เพื่อให้สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

ส่วนกลุ่มวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกอบด้วยหลายวิชา ทั้งวิชาบังคับแกน วิชาบังคับเลือก และรวมทั้งวิชาเลือกเสรีด้วย (พิสุทธิ บุญเจริญ, 2538:59)

กลุ่มวิชาสังคมศึกษาได้กำหนดจุดประสงค์ไว้ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย และตามหลักธรรมของศาสนา
2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้
3. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรมและคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทย และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535:59)

ตารางที่ 7 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี
	แกน	เลือก		แกน	เลือก		แกน	เลือก	
1.ภาษา									
1.1 ภาษาไทย	4	-		4	-		4	-	
1.2 ภาษาต่างประเทศ	-	-		-	-		-	-	
2.วิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์									
2.1 วิทยาศาสตร์	3	-		3	-		3	-	
2.2 คณิตศาสตร์	3	-		3	-		-	-	
3.สังคมศึกษา	2	2		2	2		2	2	
4.พัฒนาบุคลิกภาพ			10			10			13
4.1 พลานามัย	1	2		1	2		1	2	
4.2 ศิลปศึกษา	1	-		1	-		1	-	
5.การงานและอาชีพ									
5.1 การงาน	-	2		-	2		-	2	
5.2 อาชีพ	-	-		-	-		-	-	
6.ศาสนา									
6.1 ศาสนา	12	-		12	-		12	-	
6.2 ภาษาอาหรับพื้นฐาน	4	-		4	-		4	-	
6.3 หลักภาษาอาหรับ	2	-		2	-		-	-	
6.4 ภาษาถิ่น	2	-		2	-		-	-	
	32	6	10	32	6	10	29	6	13
รวม	48			48			48		

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2535

จะเห็นได้ว่าความพยายามของรัฐที่จะให้ปอเนาะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ก็ประสบความสำเร็จพอสมควรหรือค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการจัดหลักสูตรบูรณาการที่นักเรียนจะต้องเรียนทั้งวันไม่เหมือนกับเมื่อก่อน ที่ตอนเช้าเรียนวิชาศาสนา ตอนบ่ายเรียนวิชา

สามัญ และในกลุ่มวิชาภาษาไทยที่มีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งว่า เพื่อให้เห็นความสำคัญของภาษาไทย ในฐานะเป็นเครื่องมือสื่อสารและเป็นปัจจัยในการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องสำหรับชนในชาติที่ต้องรู้ภาษาไทย และในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา เช่น วิชาอัลกุรอาน หรือ ศาสนาเป็นวิชาหลัก เมื่อจบออกไปแล้วสามารถเป็นผู้นำศาสนาได้ แต่เมื่อปอเนาะได้รับการปรับปรุงเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในที่สุดนั้น ทำให้ความสำคัญของวิชานี้ลดน้อยลงเป็นวิชาเลือกเสรี (วินิจ สังขรัตน์, 2544:334)

2. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535

2.1 หลักการ

หลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีดังนี้

1. เป็นการศึกษาเพื่อความรู้และทักษะเฉพาะด้านที่สามารถนำไปประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม

2. เป็นการศึกษาที่สนองต่อความต้องการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นหรือการศึกษาต่อ

3. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ท้องถิ่น และประเทศชาติ

4. เป็นการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนได้ถือปฏิบัติในการดำรงชีวิตตามหลักศาสนาอิสลาม

2.2 จุดหมาย

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและให้สามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนได้พัฒนาเชี่ยวชาญ มีความรู้และทักษะเฉพาะด้านตามศักยภาพ เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ร่วมพัฒนาสังคมด้วยแนวทางวิธีการใหม่ ๆ และบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535:3-4)

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลาม

2. มีความรู้ และทักษะในวิชาสามัญเฉพาะด้าน

3. มีความรู้เกี่ยวกับวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ

4. สามารถเป็นผู้นำ และเป็นผู้บริหารชุมชนเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยทั้งส่วนบุคคล

และส่วนรวม

5. สามารถวางแผนแก้ปัญหาในชุมชนของตน

6. มีความภูมิใจในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ให้ความช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

7. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสามารถนำแนวทางหรือวิธีการใหม่ ๆ ไปใช้ในการพัฒนาชุมชนของตน

8. มีเจตนาที่ดีต่ออาชีพและเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ

9. มีนิสัยรักการทำงาน เต็มใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีทักษะในการจัดการ

10. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศและในโลก มุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศตามบทบาทและหน้าที่ของตนตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากร วิทยาศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของประเทศที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม

2.3 โครงสร้าง

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2535 มีวิชาบังคับ วิชาเลือกเสรี และกิจกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. วิชาบังคับ จำนวน 60 หน่วยการเรียนรู้

1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 45 หน่วยการเรียนรู้

1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 15 หน่วยการเรียนรู้

2. วิชาเลือกเสรี เลือกเรียนอย่างน้อย 45 หน่วยการเรียนรู้ จากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 กลุ่มวิชาภาษาไทย

2.2 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

2.3 กลุ่มวิชาพลานามัย

2.4 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์

2.5 กลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ

2.6 กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์

2.7 กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ

2.8 กลุ่มวิชาศิลปะ

2.9 กลุ่มวิชาอาชีพ

2.10 กลุ่มวิชาศาสนา

3. กิจกรรม ได้แก่กิจกรรมดังต่อไปนี้

3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2532 จำนวน 1 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคการเรียน

3.2 กิจกรรมศาสนา 2 คาบ

3.3 กิจกรรมแนะแนว และหรือกิจกรรมแก้ปัญหาและหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคการเรียน

3.4 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535:70)

ตารางที่ 8 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535

กลุ่มวิชา	ชั้น ม.4-ม.6		
	จำนวนหน่วยการเรียนรู้		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
1. ภาษาไทย	6	-	เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อีกอย่างน้อย 45 หน่วยการเรียนรู้
2. สังคมศึกษา	6	-	
3. พละนามัย	3	3	
4. วิทยาศาสตร์	-	6	
5. พื้นฐานวิชาอาชีพ	-	6	
6. คณิตศาสตร์	-	-	
7. ภาษาต่างประเทศ	-	-	
8. ศิลปะ	-	-	
9. อาชีพ	-	-	
10. ศาสนา	30	-	
	45	15	
รวมจำนวนหน่วยการเรียนรู้	60		

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2535

4.2.3 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540

หลักสูตรนี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 หลักสูตรนี้จะแบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนต้นมีกำหนดเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลาง 3 ปี และตอนปลาย 3 ปี สำหรับหลักสูตรตอนปลายจะใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523

โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540 โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. วิชาบังคับ จำนวน 60 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ
2. วิชาเลือกเสรี จำนวน ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยการเรียนรู้
3. กิจกรรมศาสนา จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคการเรียนรู้ (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2, 2540)

ตารางที่ 9 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบ/สัปดาห์/ภาค								
	อ.ต.1			อ.ต.2			อ.ต.3		
	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก	บังคับ		เลือก
	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี	แกน	เลือก	เสรี
1.กลุ่มศาสนา	11	-	ไม่	11	-	ไม่	11	-	ไม่
2.กลุ่มภาษา			น้อย			น้อย			น้อย
2.1 ภาษาอาหรับ	4	-	กว่า	4	-	กว่า	4	-	กว่า
2.2 ภาษามลายูหรือ ภาษาต่างประเทศ	2	-	2	2	-	2	2	-	2
3.กลุ่มสังคม	-	3		-	3		-	3	
รวมไม่น้อยกว่า	17	3	2	17	3	2	17	3	2
	22			22			22		
กิจกรรมศาสนา	2			2			2		
รวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า	24			24			24		

ส่วนโครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัตติญาฮฺ) พุทธศักราช 2540 โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ
 - 1.1 วิชาบังคับแกนจำนวน 48 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีหมวดวิชาดังนี้ คือ
 - 1.1.1 หมวดศาสนา 30 หน่วยการเรียนรู้
 - 1.1.2 หมวดภาษาต่างประเทศ คือ

1.1.2.1 ภาษาอาหรับ 12 หน่วยการเรียนรู้

1.1.2.2 ภาษามลายู 6 หน่วยการเรียนรู้

1.2 วิชาบังคับเลือกจำนวน 9 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีหมวดสังคมศึกษา

2. วิชาเลือกเสรี จำนวน ไม่น้อยกว่า 9 หน่วยการเรียนรู้

3. กิจกรรมศาสนา จำนวน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาค (สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2, 2540)

ตารางที่ 10 โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัตลิฎาะฮฺ) พุทธศักราช 2540

หมวดวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อปี								
	ม.1			ม.2			ม.3		
	บังคับ แกน	ล	ลศ.	บังคับ แกน	ล	ลศ.	บังคับ แกน	ล	ลศ.
1.หมวดศาสนา	10	-		10	-		10	-	
2.หมวดภาษา			ไม่			ไม่			ไม่
2.1 ภาษาอาหรับ	4	-	น้อย	4	-	น้อย	4	-	น้อย
2.2 ภาษามลายู	2	-	กว่า	2	-	กว่า	2	-	กว่า
2.3 ภาษาต่างประเทศ	-	-	3	-	-	3	-	-	3
3.หมวดสังคมศึกษา	-	3		-	3		-	3	
	16	3	3	16	3	3	16	3	3
รวม	22			22			22		
กิจกรรมทางศาสนา	2			2			2		
รวม (ไม่น้อยกว่า)	24			24			24		

4.2.4 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

ก่อนที่จะมีหลักสูตรนี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมี 2 หลักสูตร คือ

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาศึกษาตอนต้น และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535

2. หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) พุทธศักราช 2540 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ยานะวียะฮฺ) พุทธศักราช 2523 แต่ทั้ง 2 หลักสูตรไม่เอื้อในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์

หลักสูตรข้างต้นได้กำหนดเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่สามารถจะยืดหยุ่นได้ จึงเป็นปัญหาสำหรับการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นเมื่อหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ได้ประกาศใช้แล้ว ปรากฏว่าหลักสูตรดังกล่าวมีโครงสร้างยืดหยุ่นได้ทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้ ฉะนั้นเพื่อให้การเรียนการสอนวิชาอิสลามศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว จึงจำเป็นต้องปรับปรุงทั้งหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย พุทธศักราช 2535 และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง พุทธศักราช 2540 และตอนปลาย พุทธศักราช 2523 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างสรรค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

รายละเอียดของหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 มีดังนี้

1. หลักการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาอิสลามศึกษามีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้จัดการศึกษาเน้นความรู้คู่คุณธรรม จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรอิสลามศึกษาไว้ดังนี้

- 1.1 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิสลามศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการศึกษาด้านอิสลามศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- 1.2 เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนถือปฏิบัติหลักการอิสลามในการดำรงชีวิต
- 1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ
- 1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างที่ยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
- 1.5 เป็นหลักสูตรจัดการศึกษาทุกรูปแบบ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

2. จุดหมาย

หลักสูตรอิสลามศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีความรู้ ทักษะ และ เจตคติที่ดี ต่อศาสนาอิสลาม โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

2.1 มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์และเราะซูล ปฏิบัติตามหลักคำสอนของอิสลาม ตลอดจนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์

2.2 สามารถให้ความคิดเห็นและเหตุผลในการวินิจฉัย พิจารณาปัญหาต่าง ๆ โดยปราศจากความงมงาย มีความคิดสร้างสรรค์ ปรับปรุงแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

2.3 มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในวิชาศาสนา ภาษาอาหรับ ภาษามลายู และวิทยาการต่าง ๆ สามารถยกระดับความเป็นอยู่ของสังคมมุสลิมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2.4 มีความภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต อดทน และเสียสละเพื่อส่วนรวม

2.5 มีความสามัคคี รู้จักทำงานเป็นกลุ่ม สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข

2.6 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตนตามหลักการอิสลาม

2.7 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพ และบุคลิกภาพที่ดี

2.8 รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

2.9 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

3. โครงสร้าง

เพื่อให้สถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติในการจัดหลักสูตรของสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรอิสลามศึกษาดังนี้

3.1 ระดับช่วงชั้น

กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียนมีดังนี้ คือ

ช่วงชั้นที่ 1 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย ปีที่ 4-6

3.2 กลุ่มสาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะ หรือ กระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็นกลุ่ม ประกอบด้วย 3 กลุ่มสาระดังนี้

1. กลุ่มสาระศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- 1.1 อัลกุรอานและตัฟซีร์ (อัลกุรอานและอรรถาธิบายอัลกุรอาน)
- 1.2 อัลหะดีษ (วจนะของท่านศาสดา)
- 1.3 อัลฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ)
- 1.4 อัลอะกีดะฮฺ (หลักศรัทธา)

2. กลุ่มสังคมศึกษาและจริยธรรม ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- 2.1 อัตตารีค (ประวัติศาสตร์อิสลาม)
- 2.2 อัลอัคลาก (จริยธรรม)

3. กลุ่มภาษา ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- 3.1 ภาษาอาหรับ
- 3.2 ภาษามลายู

4. กลุ่มสาระเพิ่มเติม สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ช่วงชั้นที่ 2 (ป. 4-6) ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- กอวาอิคฺลุลฆะมาฮ์
- อัตตัจญ์วีดี

สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) ช่วงชั้นที่ 3 (ม. 1-3) ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- นะฮฺและเศาะรอฟ

สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) ช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-6) ประกอบด้วยรายวิชาดังนี้

- นะฮฺและเศาะรอฟ
- หลักการพิจารณาอัลกุรอาน
- หลักการพิจารณาอัลหะดีษ
- ภาษาอาหรับเพื่อการสื่อสาร
- อุกุศุลฟิกฮฺ

3.3 กิจกรรม

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้ผู้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมแนะแนว
2. กิจกรรมนักเรียน

3.4 มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 กำหนด มาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาอิสลามศึกษา เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาอิสลามศึกษา
2. มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 6 อิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 3 และอิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 3

3.5 เวลาเรียน

เวลาเรียนตามหลักสูตรมีดังนี้

- ช่วงชั้นที่ 1 (อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 350-500 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 2 (อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4-6) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 350-500 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2-2.5 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 3 (อิสลามศึกษาตอนกลางปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 500-650 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละ 2.5-3 ชั่วโมง
- ช่วงชั้นที่ 4 (อิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3) มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าปีละ 650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่าวันละ 3 ชั่วโมง (กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

ตารางที่ 11 โครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน										
	ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดุลอะฮ์มัด)						ระดับอิสลามศึกษา ตอนกลาง (มุตะวัสตีญะฮ์)			ระดับอิสลามศึกษา ตอนปลาย (ฆานะวีเยฮ์)	
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 1-3	
กลุ่มสาระการเรียนรู้											
1. อัลกุรอาน และอัลดีฟตีร์	80	80	80	80	80	80	80 (2นก)	80 (2นก)	80 (2นก)	240 (6นก)	
2. อัลหะดีษ (วจนะ)	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
3. อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
4. อัลฟิเกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
5. อัศตารีก (ศาสนประวัติ)	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
6. อัลอัคลาก (จริยธรรม)	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
7. ภาษาอาหรับ	80	80	80	80	80	80	80 (2นก)	80 (2นก)	80 (2นก)	240 (6นก)	
8. ภาษามลายู	40	40	40	40	40	40	40 (1นก)	40 (1นก)	40 (1นก)	120 (3 นก)	
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	400	400	400	400	400	400	400 (10นก)	400 (10นก)	400 (10นก)	1,200 (30 นก.)	
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	20	20	20	20	20	20	20	20	20	60	
รายวิชา / กิจกรรมที่ สถานศึกษาจัด เพิ่มเติมตามความ พร้อมและจุดเน้นของ สถานศึกษา	ปีละไม่เกิน 80 ชั่วโมง						ปีละไม่เกิน 230 ชั่วโมง			ไม่น้อยกว่า 720 ชั่วโมง	
รวมเวลาเรียน ทั้งหมด	ไม่เกิน 500 ชั่วโมง/ปี						ไม่เกิน 650 ชั่วโมง/ปี			รวม ๓ ปี ไม่น้อยกว่า 1,980 ชั่วโมง	

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2546

4.2.5 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ปรับให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการเรียนการสอนในแต่ละระดับ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และนโยบายรัฐบาลที่สนับสนุน ให้มีการจัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความต้องการของชุมชนที่ผู้ปกครองต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้วิชาสามัญควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลาม จึงได้จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา จะต้องจัดบูรณาการกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ตั้งแต่วิสัยทัศน์ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัวชี้วัดในบางสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการวัดและประเมินผลที่อาจใช้ร่วมกันในการตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:1-2)

รายละเอียดของหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีดังต่อไปนี้

(1) วิสัยทัศน์

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดวิสัยทัศน์ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต

นอกจากนี้หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความรู้ มีความสามารถ มีคุณลักษณะที่ดี มีบุคลิกภาพตามแบบอย่างนบีมุฮัมมัด มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลกที่ดี เพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ก่อให้เกิดสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:3)

(2) หลักการ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดหลักการเพิ่มเติม คือ

1. มุ่งเน้นพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต
2. เป็นการศึกษาที่มุสลิมทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:4)

(3) จุดหมาย

จุดหมายของหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ยึดจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดจุดหมายเพิ่มเติม คือ

1. มีความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และปฏิบัติตนตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม
2. มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการอ่านอัลกุรอาน และสามารถนำหลักคำสอนไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้
3. มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ มีเหตุผลในการวินิจฉัย วิจารณ์ปัญหาต่าง ๆ โดยยึดหลักการอิสลาม
4. มีความภาคภูมิใจในความเป็นมุสลิมที่ดี มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์ สุจริต อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม เห็นคุณค่าของตนเอง สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสันติสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:5)

(4) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

นอกจากนี้หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดสมรรถนะเพิ่มเติม คือ ความสามารถในการอ่านอัลกุรอาน เป็นความสามารถของผู้เรียนในการอ่านอัลกุรอานตามหลักการ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ศาสนาอิสลาม เพื่อการพัฒนาตนเองด้านการยึดมั่นศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ การมีคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเหมาะสมและสันติสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:6-7)

(5) มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล โดยคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา ให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานที่กำหนดตามสาระการเรียนรู้ ดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์

4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

5. สุขศึกษาและพลศึกษา

6. ศิลปะ

7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี

8. ภาษาต่างประเทศ

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จาก 8 กลุ่มสาระดังนี้

1. อัลกุรอาน

2. อัลหะดีษ

3. อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)

4. อัลฟิกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)

5. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)

6. อัลอัคลาก (จริยธรรม)

7. ภาษาอาหรับ

8. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน,

2553:8)

(6) ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน โดยหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปีในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 3)

2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

สำหรับหลักสูตรอิสลามศึกษา ได้กำหนดตัวชี้วัดชั้นปีเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน ทั้งในระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์) ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญะฮ์) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวีเยฮ์) เพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนด้านต่าง ๆ ไว้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:9)

(7) สารการเรียนรู้

ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

และสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา ดังนี้

1. อัลกุรอาน
2. อัลหะดีษ
3. อัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)
4. อัลฟิเกฮ์ (ศาสนบัญญัติ)
5. อัตตารีค (ศาสนประวัติ)
6. อัลอัคลาภ (จริยธรรม)
7. ภาษาอาหรับ
8. ภาษามลายู / ภาษาอาหรับเสริม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553:11)

(8) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. กิจกรรมแนะแนว

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งด้านการเรียนและอาชีพ สามารถปรับตนได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2. กิจกรรมนักเรียน

เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์

หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมจากกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบ และวิธีการที่เหมาะสม 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมพัฒนาจริยธรรมอิสลาม

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงปัญหา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี โดยการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้องและมีคุณภาพ

2. กิจกรรมชมรม/ชุมนุมทางศาสนาอิสลาม

เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจรในสถานการณ์จริง ตั้งแต่การศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:25-26)

(9) ระดับการศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6)
2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3)
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

หลักสูตรอิสลามศึกษา จัดระดับการศึกษาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อบิดดาอียะฮฺ) เป็นการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนต้น ปีที่ 1-6
2. ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) เป็นการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1-3
3. ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) เป็นการศึกษาชั้นอิสลามศึกษาตอนปลาย ปีที่ 1-3 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:27)

(10) การจัดเวลาเรียน

หลักสูตรได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนขั้นต่ำสำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ระดับชั้นประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนวันละไม่เกิน 5 ชั่วโมง

2. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นค.)

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นค.)

หลักสูตรอิสลามศึกษา

1. ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น มีเวลาเรียน 320-360 ชั่วโมงต่อปี ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเป็นรายปี โดยมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 8-10 ชั่วโมง

2. ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง มีเวลาเรียน 400-480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่เกิน 10-12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียนมีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นค.)

3. ระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 480 ชั่วโมงต่อปี ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาคมีเวลาเรียนสัปดาห์ละไม่น้อยกว่า 12 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิตใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:28)

(11) โครงสร้างเวลาเรียน

การจัดเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 นั้น มีเวลาเรียนที่สามารถจัดการเรียนรู้อารมณ์ร่วมกันได้ทั้ง 2 หลักสูตร และเวลาเรียนที่สถานศึกษาจะต้องจัดเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในกรอบโครงสร้างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ระดับประถมศึกษา หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียน 320 - 360 ชั่วโมงต่อปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมงต่อปี

- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน 40

ชั่วโมงต่อปี

- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมงต่อปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จำนวน 80 ชั่วโมงต่อปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสอง
หลักสูตร

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียน 400 - 480
ชั่วโมง/ปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 40 ชั่วโมงต่อปี

- รายวิชา/กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน
160 ชั่วโมงต่อปี

- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 200 ชั่วโมงต่อปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 80 ชั่วโมงต่อปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสอง
หลักสูตร

3. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรอิสลามศึกษา กำหนดเวลาเรียน ไม่น้อย
กว่า 480 ชั่วโมงต่อปี โดยใช้เวลาเรียนดังนี้

- กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 80 ชั่วโมงต่อ 3 ปี

- รายวิชาหรือกิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น จำนวน
520 ชั่วโมงต่อ 3 ปี

- ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนเพิ่มเติมจากโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่เกิน 600 ชั่วโมงต่อ 3 ปี

- กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอีกจำนวน 240 ชั่วโมงต่อ 3 ปี จัดกิจกรรมบูรณาการทั้งสอง
หลักสูตร

โครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดในระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ)
สถานศึกษาสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมโดยพิจารณาจากพัฒนาการ ศักยภาพของผู้เรียน
และบริบทของสถานศึกษา ทั้งนี้ ผู้เรียนต้องมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนด
สำหรับระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดะวัสสิฎาะฮฺ) และระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย
(ฆานะวียะฮฺ) สถานศึกษาต้องจัดให้เป็นไปตามโครงสร้างเวลาเรียนและสอดคล้องกับเกณฑ์การจบ
หลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553:29-31)

ตารางที่ 12 โครงสร้างเวลาเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

สาระการเรียนรู้	เวลาเรียน(พื้นฐาน)									
	อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮ์)						อิสลามศึกษา ตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮ์)			อิสลามศึกษา ตอนปลาย (ฆานะวียะฮ์)
	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 4	ปีที่ 5	ปีที่ 6	ปีที่ 1	ปีที่ 2	ปีที่ 3	ปีที่ 1 - 3
1. สาระอัลกุรอาน	120	120	120	100	100	100	100	100	100	240
2. สาระอิสลามศึกษา										
- สาระอัลหะดีษ	20	20	20	40	40	40	40	40	40	120
- สาระอัลอะกีดะฮ์ (หลักศรัทธา)	40	40	40	40	40	40	40	40	40	120
- สาระอัลฟิถฮ์ ศาสนบัญญัติ	40	40	40	40	40	40	40	40	40	180
- สาระอัศเศาะลาต (ศาสนประวัติ)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
- สาระอัลออักลาฟ (จริยธรรม)	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
3. สาระการเรียนรู้ภาษาอาหรับ	40	40	40	40	40	40	80	80	80	240
4. สาระการเรียนรู้ภาษามลายู	80	80	80	80	80	80	60	60	60	180
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	20	20	20	20	20	20	40	40	40	120
รวมเวลาเรียน	ประมาณ 320 - 400 ชม./ปี						ประมาณ 400 - 480 ชม./ปี			ไม่น้อยกว่า 480 ชม./ปี

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2553

หลักสูตรข้างต้นทั้งหมดเป็นหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่มีบางส่วนที่บางสถาบันศึกษาปอเนาะนำมาใช้บางรายวิชา และบางตำราที่ใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามก็อาจจะถูกนำมาใช้ในบางสถาบันศึกษาปอเนาะ อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้วสถาบันศึกษาปอเนาะจะมีหลักสูตรเป็นของตนเอง มีเอกลักษณ์เฉพาะ และจะแตกต่างจากสถาบันศึกษาปอเนาะหนึ่งกับอีกสถาบันศึกษาปอเนาะหนึ่งดังที่ได้กล่าวก่อนหน้านี้อแล้ว

4.3 การพัฒนาหลักสูตรอิสลามศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

หลักสูตรนั้นเปรียบเสมือนกับธรรมเนียมในการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรถือว่าเป็นพื้นฐานอันมั่นคงยิ่งต่อการพัฒนาทางวิชาการในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเฉพาะ

หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหลายหลักสูตร โดยสามารถแบ่งได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มหลักสูตรวิชาอิสลามศึกษา มี 19 หลักสูตร คือ

- 1.1 หลักสูตรกิตาบ เป็นหลักสูตรดั้งเดิมที่โต๊ะครูเป็นผู้สอน โดยใช้หนังสือที่เรียกกันว่า กิตาบ ในการเรียนการสอน จะพบเห็นในปอเนาะแบบดั้งเดิม ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่
- 1.2 หลักสูตรตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 (อิบติดาอีย้-ฆานะวีย้-อาลีย้)
- 1.3 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พ.ศ. 2523
- 1.4 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) พ.ศ. 2523
- 1.5 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) พ.ศ. 2523
- 1.6 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 1.7 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 1.8 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) (พิสุทธ์ บุญเจริญ, 2538:51)
- 1.9 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พ.ศ. 2540
- 1.10 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) พ.ศ. 2540
- 1.11 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ช่วงชั้นที่ 1 (อิบติดาอียะฮฺ) พ.ศ. 2546
- 1.12 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ช่วงชั้นที่ 2 (อิบติดาอียะฮฺ) พ.ศ. 2546
- 1.13 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง ช่วงชั้นที่ 3 (มุตะวัสสิฎะฮฺ) พ.ศ. 2546
- 1.14 หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย ช่วงชั้นที่ 4 (ฆานะวียะฮฺ) พ.ศ. 2546
- 1.17 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ)
- 1.18 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ)
- 1.19 หลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระดับศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ)

2. กลุ่มหลักสูตรวิชาสามัญ มี 5 หลักสูตร คือ

- 2.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530
- 2.2 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- 2.3 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
(พิสุทธิ บุญเจริญ, 2538:51)
- 2.4 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544
- 2.5 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551
3. หลักสูตรบูรณาการ มี 2 หลักสูตร คือ
 - 3.1 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535
 - 3.2 หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535
4. หลักสูตรอิสลามศึกษาสำหรับตาดีกา พ.ศ. 2536 (พิสุทธิ บุญเจริญ, 2538:51)
กล่าวโดยรวมมีหลักสูตรทั้งสิ้น 4 กลุ่ม จำนวน 27 หลักสูตร นับว่ามีความหลากหลาย และจากการศึกษาการพัฒนาการใช้หลักสูตรต่าง ๆ แล้วนั้นเห็นว่าพอจะจัดลำดับขั้นแห่งการพัฒนาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาได้เป็น 9 ขั้น ดังนี้
 1. หลักสูตรกิตาบ
 2. หลักสูตรตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 (อับดีคาอีย์-ฆานะวีเย์-อาลีเย์ หรือ 4 : 3 : 2)
 3. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 (อับดีคาอีย์ยะฮู-มุตะวัสลิฎาะฮฺ-ฆานะวีเยฮฺ หรือ 4 : 3 : 3)
 4. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ควบหลักสูตรมัศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ. 2530
 5. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ควบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
 6. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2535 (หลักสูตรบูรณาการ) (พิสุทธิ บุญเจริญ, 2538:52)
 7. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 ควบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
 8. หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ควบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

9. หลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 การพัฒนาการใช้หลักสูตรทั้ง 9 ชั้นนั้น พอจะกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ชั้นแรก เริ่มนับได้จากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม คือการสอนแบบโดยมิไต่จะครู เป็นผู้สอน ใช้หนังสือที่เรียกกันว่า กิตาบ เป็นหลักในการเรียนการสอน ซึ่งปัจจุบันก็ยังมีอยู่ตาม สถาบันศึกษาปอเนาะหลายแห่ง

ชั้นที่สอง ในปี พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504 ได้กำหนดหลักสูตร วิชาการศาสนาอิสลามออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนต้นเวลาเรียน 4 ปี ตอนกลางเวลา 3 ปี และตอน ปลายเวลาเรียน 2 ปี

ชั้นที่สาม ต่อมาเมื่อปอเนาะได้รับการปรับปรุงเป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา อิสลาม ประกาศใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 (อับดุลอาฮะฮ์, มุตะวัสตีญะฮ์, ยานะวียะฮ์)

ชั้นที่สี่ จากนั้นต่อมาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลายโรงเรียนก็ประกาศใช้ หลักสูตรวิชาสามัญ หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ซึ่งต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2530 ควบคู่กันไปกับหลักสูตรอิสลามศึกษา และพบว่าโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรควบคู่กันลักษณะนี้อยู่ 25 โรงเรียนในเขตการศึกษา 2

ชั้นที่ห้า เป็นชั้นแห่งการประกาศรับหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หรือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ควบคู่ไปกับหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523 ลักษณะการใช้หลักสูตรควบเช่นนี้พบใน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยทั่วไป และโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรในชั้นที่สามและสี่นี้ นักเรียนที่เรียนจบตามหลักสูตรจะได้รับใบประกาศนียบัตร หรือ รบ. จำนวน 2 ใบ คือ ใบ ประกาศนียบัตร (รบ.) ระดับมัธยมศึกษา 1 ใบ และใบประกาศนียบัตร (อด.) ทางศาสนาอีก 1 ใบ เพราะหลักสูตรในชั้นที่สามและชั้นที่สี่ดังกล่าวจะแยกนักเรียนออกเป็นสองสาย คือ นักเรียนที่เรียน สายสามัญและครูสามัญกับนักเรียนที่เรียนสายศาสนาและครูศาสนา แสดงข้อมูลบนป้ายสถิติการ มาเรียนคนละป้ายกัน

ชั้นที่หก ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 แล้วกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรอิสลาม ศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2535 และหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2535 เพื่อใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่ปรากฏว่ามีโรงเรียนบางส่วนเท่านั้นที่ ขานรับการนำหลักสูตรนี้ ในปี พ.ศ. 2536 มีเพียง 18 โรงเรียนเท่านั้นในเขตการศึกษา 2 และ หลักสูตรดังกล่าวมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ

1. เป็นหลักสูตรหลอมรวม หรือเรียกตามหลักวิชาการว่า หลักสูตรบูรณาการ ซึ่งได้รวมหลักสูตรวิชาสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาเข้าไว้ในหลักสูตรเล่มเดียวกัน ไม่ได้แยกเป็นหลักสูตรสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาต่อไป
2. นักเรียนหลักสูตรนี้ทุกคนถูกนับเป็นรายหัว เพื่อขอรับเงินอุดหนุนจากรัฐทุกคน
3. ครูสอนศาสนาที่ยังมีบทบาทหน้าที่อันงดงามในการสอนการจัดการกิจกรรม เช่นเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ
4. โต้ะครู ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ หรือครูใหญ่ ก็ยังดำรงหน้าที่ มีบทบาท มีความสำคัญเช่นเดิม
5. นักเรียนทุกคนจะได้รับการศึกษาอบรมสั่งสอนในส่วนสำคัญทั้ง ส่วน คือ วิชาสามัญ วิชาศาสนา และวิชาชีพ (พิสุทธ์ บุญเจริญ, 2538:56)

ขั้นที่เจ็ด เนื่องจากหลักสูตรบูรณาการ พ.ศ. 2535 เป็นหลักสูตรที่มีวิชาอิสลามศึกษาเพียง 2 ระดับเท่านั้น คือตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) และตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) ทำให้นักเรียนต้องเรียนระดับตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) อีก 3 ปี จึงมีการจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2540 ขึ้นมาใหม่ใน 2 ระดับ คือตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) และตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) ส่วนตอนปลายได้นำมาใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2523

ขั้นที่แปด การจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ได้แบ่งออกเป็น 4 ช่วงชั้นเรียน คือช่วงชั้นที่ 1 (อิบติดาอียะฮฺ) 3 ปี ช่วงชั้นที่ 2 (อิบติดาอียะฮฺ) 3 ปี ช่วงชั้นที่ 3 (มุตะวัสสิฎะฮฺ) 3 ปี และช่วงชั้นที่ 4 (ฆานะวียะฮฺ) 3 ปี จึงทำให้นักเรียนได้เรียนเรียนหลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 พร้อม ๆ กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และยังสามารถเรียนจบได้พร้อม ๆ กันด้วยทั้ง 2 หลักสูตร

ขั้นที่เก้า เนื่องจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาและความไม่ชัดเจนของหลักสูตรบางประเด็น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ปรับให้มีความเหมาะสมและชัดเจนมากขึ้น พร้อมได้จัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนของการพัฒนาการใช้หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้ง 9 ขั้นนั้น ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาตัวเองของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยรัฐจะเป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงส่วนนี้

4.4 ปัญหาการใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้นกำเนิดมาจากปอเนาะ และเริ่มใช้หลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา การจัดการเรียนการสอนมีปัญหาโดยตลอด เพราะโรงเรียนประเภทนี้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในสองหลักสูตรควบคู่กัน คือศาสนาและสามัญ แต่หลักสูตรทั้งสองนั้นไม่สอดคล้องกันระหว่างช่วงชั้นเรียน เช่นหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ควบคู่กับหลักสูตรสามัญ พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) คือ

1. อิบติดาอียะฮฺ (อิสลามศึกษาตอนต้น) ใช้เวลาเรียน 4 ปี
2. มุตะวัสตีญาฮฺ (อิสลามศึกษาตอนกลาง) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
3. ยานะวียะฮฺ (อิสลามศึกษาตอนปลาย) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ปัญหาการใช้หลักสูตรดังกล่าว คือช่วงชั้นเรียนระดับอิบติดาอียะฮฺ (อิสลามศึกษาตอนต้น) ใช้เวลาเรียน 4 ปี ขณะที่หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ใช้เวลาเรียน 3 ปี ทำให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาในช่วงชั้นดังกล่าวไม่พร้อมกัน และจะต้องเรียนเพิ่มอีก 1 ปี เพื่อให้สำเร็จการศึกษาระดับอิบติดาอียะฮฺ (อิสลามศึกษาตอนต้น) (มุหำมัดรฺยูยานี บากา และอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2552)

ดังนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้แก้ปัญหานี้ โดยให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใช้หลักสูตรบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนระหว่างหลักสูตรศาสนาและหลักสูตรสามัญ และได้แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำหลักสูตรบูรณาการ พุทธศักราช 2535 หลักสูตรนี้เป็นการปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2523 กับหลักสูตรสามัญศึกษา พุทธศักราช 2521 และ 2524 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในการปรับปรุงหลักสูตรคณะทำงานได้ดำเนินการจัดทำเพียงสองระดับเท่านั้น คือ

1. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 เทียบเท่าอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
2. หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535 เทียบเท่าอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสตีญาฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

เมื่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางโรงใช้หลักสูตรนี้ยังเกิดปัญหาขึ้นอีก คือนักเรียนไม่สามารถศึกษาต่อด้านศาสนาในต่างประเทศ

ระดับอุดมศึกษาได้ เพราะหลักสูตรนี้ขาดช่วงชั้นที่ 3 คือระดับยานะวียะฮฺ ตามการจัดการเรียนการสอนด้านอิสลามศึกษา

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเขตการศึกษา 2 ได้ร่วมกับผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและผู้เกี่ยวข้องปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาขึ้นอีกครั้ง คือหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2540 เป็นหลักสูตรที่แยกกันระหว่างวิชาศาสนาและสามัญ การพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540 ได้ปรับปรุงในสองระดับเท่านั้น คือ

1. อิสลามศึกษาตอนต้น (อิบตีดาอียะฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี
2. อิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัสสิฎะฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

สำหรับระดับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ยานะวียะฮฺ) ยังใช้หลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2523 เหมือนเดิม

ปัญหาในการใช้หลักสูตรนี้พบว่า

1. การจัดการเรียนการสอนไม่ต่อเนื่องกัน เพราะหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540 ได้ปรับปรุงขึ้นสองระดับเท่านั้น คืออิสลามศึกษาตอนต้น และอิสลามศึกษาตอนกลาง
2. นักเรียนจะต้องเรียนเพิ่มอีก 3 ปี ในระดับยานะวียะฮฺ (อิสลามศึกษาตอนปลาย โดยใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523) เพื่อให้จบหลักสูตรด้านอิสลามศึกษาในการศึกษาต่อด้านศาสนาต่างประเทศ สาเหตุของการจัดการเรียนการสอนที่ไม่สอดคล้องในแต่ละช่วงชั้นระหว่างหลักสูตรสามัญและศาสนา เพราะว่าการปรับปรุงหรือการพัฒนาหลักสูตรก่อนมีการปฏิรูปการศึกษา พุทธศักราช 2542 ผู้รับผิดชอบและผู้จัดทำหลักสูตรจะเน้นความสำคัญของเนื้อหาวิชาเป็นหลัก โดยมีได้คำนึงถึงความสอดคล้องของช่วงชั้นระหว่างหลักสูตรสามัญและศาสนา (มุหำมัด รุยานี บากา และอิบราฮีม ฌรงค์รักษาเขต, 2552)

การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคได้ยังใช้สองหลักสูตรแยกกันระหว่างหลักสูตรศาสนาและหลักสูตรสามัญในการจัดการเรียนการสอน วิชาสามัญใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 และวิชาศาสนาใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 โดยใช้เวลาเรียนสัปดาห์ละ 5 หรือ 6 วัน วันละประมาณ 6-8 ชั่วโมง

การกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ดังนี้

- ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,200 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป. 5-6)

การกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2546 ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 350-500 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2-2.5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 อิสลามศึกษาตอนต้นปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 350-500 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 2-2.5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 อิสลามศึกษาตอนกลาง ปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 500-650 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละ 2.5-3 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 อิสลามศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าปีละ 650 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่าวันละ 3 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป. 4-6)

เมื่อนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 มาจัดรวมกันทำให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเพิ่มจำนวนชั่วโมงมากขึ้นพร้อมกับต้องสอนวันละหลายชั่วโมงต่อวัน ดังรายละเอียดของเวลาการจัดการเรียนการสอนแต่ละช่วงชั้นดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 กับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ปีที่ 1-3 ใช้เวลาเรียน 1,150-1,500 ชั่วโมงต่อปี โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 6-7 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 กับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) ปีที่ 1-3 ใช้เวลาเรียน 1,150-1,500 ชั่วโมงต่อปี โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 6-7 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 กับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัสติฎนะฮฺ) ปีที่ 1-3 ใช้เวลาเรียน 1,150-1,800 ชั่วโมงต่อปี โดยเฉลี่ยวันละประมาณ 7-9 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 1-3 กับอิสลามศึกษาตอนปลาย (ฆานะวียะฮฺ) ปีที่ 1-3 ใช้เวลาเรียน ไม่น้อยกว่า 1,850 ชั่วโมงต่อปี โดยเฉลี่ยต้องเรียนวันละประมาณ 9 ชั่วโมง

กลุ่มสาระการเรียนรู้การสอนวิชาสามัญ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ประกอบด้วย 8 กลุ่ม ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5. สุขศึกษาและพลศึกษา
6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การสอนวิชาศาสนาตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มสาระศาสนาอิสลาม
 - 1.1 อัลกุรอานและตัฟซีร์ (อัลกุรอานและอรรถาธิบายอัลกุรอาน)
 - 1.2 อัลหะดีษ (วจนะของท่านศาสดา)
 - 1.3 อัลฟิกฮฺ (ศาสนบัญญัติ)
 - 1.4 อัลอะกีดะฮฺ (หลักศรัทธา)
2. กลุ่มสาระสังคมศึกษาและจริยธรรม
 - 2.1 อัตตารีค (ประวัติศาสตร์อิสลาม)
 - 2.2 อัลอัคลาภ (จริยธรรม)
3. กลุ่มสาระภาษา
 - 3.1 ภาษาอาหรับ
 - 3.2 ภาษามลายู

จากข้อมูลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้เวลาเรียนและวิชามากกว่าโรงเรียนทั่วไป เพราะใช้หลักสูตรแยกกัน ระหว่างการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กับหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 ด้วยเหตุนี้การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องบูรณาการหลักสูตรระหว่างสามัญและศาสนาเข้าด้วยกัน นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ (2550:16) ได้เสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า การบูรณาการหลักสูตรถือเป็นทางออกหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนของเนื้อหาและเป็นการลดเวลาเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาด้วยตัวเองมากขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยมอบให้สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ศึกษารูปแบบจากประเทศมาเลเซีย เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับชีวิตจริงและความต้องการของชุมชนมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.5 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ชาวไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นิยมส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อให้บุตรหลานของตนมีโอกาสเรียนรู้วิชาการทางศาสนาพร้อม ๆ กับวิชาสามัญและวิชาชีพ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นโรงเรียนที่พัฒนามาจากปอเนาะ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาของชาวไทยมุสลิมมาแต่โบราณ ทำการสอนวิชาศาสนา สอนเกี่ยวกับคัมภีร์อัลกุรอาน หลักศรัทธา และหลักปฏิบัติต่าง ๆ ตามหลักศาสนาอิสลาม

จากสภาพการเรียนการสอนในปอเนาะ รัฐจึงได้กำหนดให้มีการส่งเสริมปรับปรุงปอเนาะเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2504 ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 มีการเปลี่ยนชื่อเรียกจากปอเนาะมาเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และอยู่ภายใต้การควบคุมของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497

การพัฒนาและส่งเสริมปอเนาะได้ดำเนินการเรื่อยมาจน พ.ศ. 2525 รัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 จึงได้เปลี่ยนการเรียกชื่อจากโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมาจนถึงปัจจุบัน เป็นโรงเรียนที่มีหน้าที่การจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติ รวมทั้งการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตลอดจนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษากำหนดไว้ แต่ด้วยเอกลักษณ์เฉพาะของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามทั้งในด้านการเป็นเอกชนและด้านบริบทการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ชุมชนมีความคาดหวังให้โรงเรียนมีวิธีการดำเนินงานตามหลักการศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและค่านิยมตามบริบทของชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหน้าที่จัดการศึกษาในส่วนที่นอกเหนือจากสถานศึกษาอื่น โดยทั่วไป ที่ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นผู้รับบริการทางการศึกษา และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอีกด้วย

การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมการศึกษาของเด็กไทยมุสลิมให้สูงขึ้น โดยได้จัดโครงการอุดหนุนส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาสามัญ วิทยาศาสตร์ และวิชาชีพให้ได้ผลดี เหมาะสมสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเร่งรัดพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้วางนโยบายในการพัฒนาและอุดหนุนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามภาคใต้ โดยเร่งพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนทั้ง 3 สายวิชาคือ วิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ด้วยการเร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาศาสนาและสามัญ เพื่อลดจำนวนชั่วโมงเรียนให้น้อยลง มีการบูรณาการวิชาศาสนาและสามัญเข้าด้วยกัน ปรับปรุงหลักสูตรและเนื้อหาวิชาศาสนาให้สอดคล้อง สัมพันธ์กับการเรียนวิชาศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ และให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้ เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจัดการเรียนการสอนระยะสั้นที่เหมาะสมและสนองความต้องการของชุมชน ให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพอิสระได้ และเร่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

มาตรการสำคัญที่กระทรวงศึกษาธิการได้นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนเอกชน คือ การใช้กระบวนการรับรองมาตรฐานที่เน้นให้โรงเรียนสามารถพัฒนาและประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากมาตรการดังกล่าว ยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับโรงเรียนเอกชนในสมัยนั้น ดังนั้นในปี พ.ศ. 2531สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จึงร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อกำหนดคุณลักษณะของโรงเรียนที่ดี พร้อมทั้งจัดทำเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษา และขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ

ของกระบวนการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสำหรับโรงเรียนเอกชนประเภทสามัญศึกษาทุกระดับ จากนั้นจึงได้จัดโครงการนำร่องเพื่อทดลองใช้เกณฑ์และเครื่องมือต่าง ๆ ในปีงบประมาณ 2534-2535 ซึ่งผลการดำเนินงานโครงการนำร่องนี้ ประสบผลสำเร็จในการกระตุ้นให้โรงเรียนเอกชนเร่งพัฒนาคุณภาพกันอย่างกว้างขวาง จึงนำไปสู่การประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2536 แทนระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับรองวิทยฐานะโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2484 ตั้งแต่วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2541 มีการปรับปรุงระบบการรับรองมาตรฐานคุณภาพของสถานศึกษาเอกชนเพิ่มเติมให้เป็นระบบการประกันคุณภาพและการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยกำหนดวิธีการดำเนินงานระหว่างสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดที่ชัดเจนมากขึ้น (สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน, 2547) เพื่อเป็นการเตรียมการรองรับการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่องระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย พ.ศ. 2544 โดยให้ทุกสถานศึกษาดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาภายในภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้เรียนทุกคนจะได้รับบริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ ซึ่งนับจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับรองวิทยฐานะโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2484 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2536 จนกระทั่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและปฐมวัย พ.ศ. 2544 ล้วนเป็นความพยายามของภาครัฐในการที่จะส่งเสริมผลักดันโรงเรียน ให้สามารถพัฒนาคุณภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการประเมิน ทั้งจากบุคลากรภายในโรงเรียน และบุคคลภายนอก เพื่อให้บริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ จนเป็นที่ยอมรับทั้งจากรัฐบาลและประชาชน

แนวนโยบายการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2549 ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้ดำเนินการหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น มีการจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย จัดกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ที่มีความยืดหยุ่นและสมบูรณ์ทั้งในด้านความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหาสาระ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ ใช้สื่อ และแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ดำเนินการบริหารงานบุคคลที่สอดคล้องกับนโยบาย กฎระเบียบ มีการพัฒนา และจัดระบบการประเมิน

คุณภาพภายในของครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษา จัดทำแผนบริหารการเงินของสถานศึกษาที่สอดคล้องกับเป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการศึกษา สนับสนุนให้ผู้ปกครอง ชุมชน ภูมิปัญญา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา มุ่งให้เกิดคุณภาพทั้งในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่าง ๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาทั้งระบบ บุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ก็คือผู้บริหาร โรงเรียน เพราะต้องเป็นผู้นำและผู้ประสาน (อ้อมใจ วงษ์มณฑา, ม.ป.ป.)

4.6 ปัญหาที่เกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาการศึกษาสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

นับตั้งแต่ที่มีการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะเมื่อปี พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบันมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจากนโยบายของรัฐในการพัฒนาการศึกษาสำหรับสถานศึกษาแห่งนี้ ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้ (ศิริลักษณ์ มโนรมณ์, ม.ป.ป.)

1. ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมารัฐบาลยอมรับว่าการจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นนโยบายพิเศษที่จะต้องเอาใจใส่ จึงมีนโยบายโดยมติคณะรัฐมนตรีส่งเสริมเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะการแปรสภาพปอเนาะให้เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แต่ถ้าพิจารณาถึงการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังเช่นหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการ มิได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก แต่ละหน่วยงานทำงานในส่วนที่เป็นภาระหลักเท่านั้น ขาดการบูรณาการและการประสานงานต่อกัน เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบโรงเรียนรัฐบาล ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ก็จะเอาใจใส่ดูแลสนับสนุนเฉพาะโรงเรียนในสังกัด ส่วนโรงเรียนเอกชนเป็นงานที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนฝากให้ศึกษาธิการจังหวัดดูแล โดยที่หน่วยงานต้นสังกัดรับผิดชอบด้านการจัดสรรงบประมาณ และออกระเบียบกฎหมายที่จะใช้เป็นแนวปฏิบัติในการกำกับดูแลของผู้ปฏิบัติงานในระดับจังหวัดและอำเภอเท่านั้น แม้กระทั่งปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะปฏิรูปโครงสร้างการบริหารราชการของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ เพราะโรงเรียนเอกชนต่าง ๆ ขาดหน่วยงานดูแลรับผิดชอบ โดยเฉพาะ ต้องการให้มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบการศึกษาเอกชนในระดับจังหวัด โดยมีหน่วยงานเฉพาะกิจเป็นกระทรวงศึกษาธิการ

ส่วนหน้า เพื่อบูรณาการด้านการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่จัดการศึกษาของรัฐทุกระดับและทุกประเภท ด้วยความเข้าใจที่ดีต่อกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

2. การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ ต่อการจัดการศึกษาของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ขาดความต่อเนื่องทุกด้าน โครงการหรือกิจกรรม เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ เมื่อเปลี่ยนผู้บริหารระดับสูง นโยบายการส่งเสริมพัฒนา ก็เปลี่ยนแปลงไป ดังเช่นการอุดหนุนโดยส่งข้าราชการครูไปช่วยสอนวิชาสามัญในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งแปรสภาพมาจากปอเนาะและโรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนาอย่างเดียว ซึ่งจะต้องเปิดสอนทั้งหลักสูตรสามัญระดับมัธยมศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษา โรงเรียนจะมีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียนเช่นเดียวกับโรงเรียนเอกชนสามัญทั่วไป ซึ่งคำนวณค่าใช้จ่ายแต่เพียงการสอนหลักสูตรสามัญเท่านั้น ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบให้ถอนข้าราชการครูจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่ได้รับเงินอุดหนุนตามค่าใช้จ่ายรายหัวภาครัฐ (ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการอุดหนุนและส่งเสริมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2536) ทั้ง ๆ ที่โรงเรียนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายทั้งครูสามัญและครูสอนศาสนา โรงเรียนต้องประสบปัญหาหนักเพราะต้องจ้างครูสอนสามัญเอง แต่เงินอุดหนุนที่ได้รับก็ไม่เพียงพอที่จะจ่ายเงินเดือนครู ทั้งที่สอนสามัญและสอนศาสนาตามวุฒิ อีกทั้งขาดงบประมาณพัฒนาอาคารสถานที่ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ถูกโจมตีเป็นจำนวนมากว่าเป็นโรงเรียนที่ไม่มีความพร้อมเช่นโรงเรียนเอกชนอื่น ๆ และโรงเรียนของรัฐ แต่นักเรียนมุสลิมกลับนิยมเข้าเรียน นอกจากประเด็นความไม่ต่อเนื่องด้านการดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวแล้ว ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านสนับสนุนอื่น ๆ ก็ไม่มีความต่อเนื่องเช่นกัน

3. รัฐบาลรับทราบตลอดมาถึงความสำคัญในการเรียนศาสนาของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่พิจารณาเห็นว่าถ้าเรียนแต่ศาสนาเพียงอย่างเดียว นักเรียนจะไม่มีความรู้และคุณวุฒิเพียงพอต่อการศึกษาต่อชั้นอุดมศึกษา หรือการประกอบอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในอนาคต จึงสนับสนุนให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเปิดสอนหลักสูตรสามัญควบคู่กับศาสนา ซึ่งหมายถึง ให้เรียนวิชาสามัญตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนการเรียนศาสนาก็ให้เรียนต่อไปโดยกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับผู้นำศาสนาและครูสอนศาสนา ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและประกาศเป็นหลักสูตรอิสลามศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับ พ.ศ. 2523 เป็นครั้งแรก จนกระทั่งใช้หลักสูตรอิสลามศึกษา พ.ศ. 2546 ครูสอนศาสนาส่วนใหญ่มีความรู้ลึกกว่ารัฐบาลมิได้ให้ความสำคัญกับการสอนศาสนาเลย เพราะนอกจากครูสอนศาสนาไม่ได้รับสิทธิและสวัสดิการเท่ากับครูสอนวิชาสามัญแล้ว ยังได้รับการเอาใจใส่ในการพัฒนาวิชาชีพครู หรือ ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะนำมาประยุกต์ในการสอนศาสนาน้อยมาก ถึงแม้จะเคยมีโครงการให้ศึกษาต่อระดับ

ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก็มีเพียง 3 รุ่นเท่านั้นก็เลิกไป จึงเกิดความรู้สึกคือยโงกาสมากกว่าครูสามัญในโรงเรียนเดียวกัน และถ้าเปรียบเทียบกับข้าราชการครูในโรงเรียนรัฐบาลด้วยแล้วยิ่งทำให้รู้สึกว่าการสอนศาสนาไม่ได้รับความเป็นธรรมเลย

4.7 สภาพการจัดการศึกษาในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.7.1 สภาพเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษา 2525 ถูกประกาศใช้ ส่งผลให้โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถูกปรับเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยที่รัฐบาลให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่สอนวิชาสามัญควบคู่วิชาศาสนาอิสลาม สำหรับโรงเรียนที่สอนเฉพาะวิชาศาสนาจะไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

หลังจากปรับเปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทำให้โรงเรียนมีสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมดังนี้

1. ผู้บริหาร เปลี่ยนจากโต๊ะครูเป็นผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่ (ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาโรงเรียนเอกชนฉบับใหม่จะอุปเปรสภาพเป็นผู้อำนวยการ)
2. มีครูผู้สอนทั้งครูภาคศาสนาและภาคสามัญ ที่ต้องทำหน้าที่การสอนอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ต้องมีแผนการสอน มีกิจกรรมการเรียนการสอน มีสื่อการสอน มีการวัดและประเมินผล
3. มีหลักสูตรที่แน่นอนและชัดเจนขึ้นทั้งหลักสูตรศาสนาและหลักสูตรภาคสามัญ
4. ระยะเวลาเรียนมีการกำหนดที่แน่นอนโดยหลักสูตร
5. มีการทดสอบเพื่อวัดและประเมินผลในการผ่านชั้นและจบการศึกษา และมีวุฒิปัตรที่รับรองการจบการศึกษา
6. มีปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ค่อนข้างสมบูรณ์ เช่น อาคารเรียนที่ทันสมัยขึ้น ห้องสมุด ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น
7. มีระบบการบริหารที่ค่อนข้างชัดเจนมากขึ้น เช่น มีแผนยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ มีโครงการ มีการประเมินผล

8. มีงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาล จากการเก็บค่าเล่าเรียนอีกบางส่วน และจากการทำธุรกิจจากการจัดการศึกษาอีกบางส่วน มีระบบบัญชีที่ตรวจสอบได้บ้าง ไม่ได้บ้าง ฯลฯ

สรุปได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันมีลักษณะที่แตกต่างจาก ปอเนาะในอดีตอย่างชัดเจน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบันยังพยายามที่จะรักษา เจตนารมณ์ และอัตลักษณ์ของปอเนาะในอดีตให้ดำรงต่อไป แต่ด้วยสภาพการเปลี่ยนแปลงใน สังคมโลกที่ถูกขับเคลื่อนด้วยลัทธิวัตถุนิยม (Materialism) ลัทธิแบ่งแยกศาสนาออกจากวิถีการดำรง ชีวิต (Secularism) ทำให้วัตถุนิยม ภัยร้ายที่คอยฉีกเสี้ยนเข้ามามีอิทธิพลในการจัดการศึกษากับบาง สถาบัน จนกลายเป็นธุรกิจการศึกษา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามบางพื้นที่ที่มีการแข่งขันกัน สูง อันนำมาซึ่งค่าหัวที่ได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาลเป็นจำนวนมาก การได้มาซึ่งงบประมาณ จำนวนมาก ๆ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก หากผู้ บริหารคำนึงถึงการบริหารคุณภาพตามปริมาณของงบประมาณที่ได้รับ แต่เป็นที่น่าเสียดายเป็น อย่างยิ่งเนื่องมาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลายโรงเรียนยังละเลยต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ซึ่งสังเกตเห็นได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ค่อนข้างต่ำมาก เมื่อ เปรียบเทียบกับโรงเรียนประเภทอื่น ๆ

อีกทั้งปัจจุบันความเป็นพหุสังคมได้แพร่กระจายเข้าสู่สังคมมุสลิมมากยิ่งขึ้น มุสลิมเองต้องมีการดำเนินชีวิตกับต่างศาสนิกที่มีวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน ดังนั้นการจัดการศึกษา โดยเฉพาะหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันต่าง ๆ ต้องสามารถปรับปรุงและสามารถบูรณาการ กับหลักการศาสนาได้ (สมาคมผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดสงขลา, ม.ป.ป.)

4.7.2 สาเหตุความล้มเหลวในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามในปัจจุบัน

ปอเนาะในอดีตประสบความสำเร็จในการปลูกฝังบุคลิกภาพของมุสลิมเป็นอย่างมาก อันเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น เจตนารมณ์อันแน่วแน่ ความบริสุทธิ์ใจ ความอดทน ความมุมานะในการถ่ายทอดศาสนาอิสลามสู่คนยุคหลัง เจตนารมณ์ ประกอบกับความพยายาม เหล่านั้นถูกขับเคลื่อนโดยไร้กระแสที่เป็นอุปสรรค เช่น กระแสวัตถุนิยม (Materialism) กระแส แบ่งแยกศาสนาออกจากวิถีการดำรงชีวิต (Secularism) ซึ่งกระแสเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นกระแสที่ เป็นอุปสรรคต่อการปลูกฝังบุคลิกภาพแห่งอิสลามทั้งสิ้น ประกอบกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา อิสลามไม่ปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้สถานศึกษาแห่งนี้ได้เข้าสู่ยุคที่

ประสบกับความล้มเหลวในการจัดการศึกษา กล่าวคือ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่สามารถถ่ายทอดจิตวิญญาณของอิสลาม บุคลิกภาพแห่งอิสลามแก่เยาวชนมุสลิมได้เหมือนดังเช่นปอเนาะในอดีต สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจวิเคราะห์ได้ ดังนี้ (ชากีรีน สุมาลี, ม.ป.ป.)

1. ผู้บริหาร บริหาร โรงเรียนโดยยึดค่าหัวเป็นฐาน ขาดแนวคิด (concept) ในการบริหารอย่างเป็นระบบ และขาดทักษะการบริหาร
2. ครู ขาดจิตวิญญาณของความเป็นครูมุสลิม ดังเช่นจิตวิญญาณของ โต๊ะครูปอเนาะในอดีต ขาดทักษะการสอนอย่างครุมี้อาชีพ
3. หลักสูตร ซึ่งมีทั้งหลักสูตรศาสนาและสามัญ ทำให้นักเรียนต้องเรียนมากเกินไปจนจำเป็น หลักสูตรไม่ตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนและสังคม หลักสูตรมุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนโดยผ่านเนื้อหาเป็นหลัก ขาดการพัฒนาักเรียนโดยผ่านกิจกรรม

4.7.3 ลักษณะที่ควรจะเป็นของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในอนาคต

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์และบทบาทเพื่อให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยที่ยังรักษาเจตนารมณ์และอัตลักษณ์ของปอเนาะดั้งเดิมไว้อย่างเข้มแข็ง นั่นคือเจตนารมณ์ในการสืบทอดอิสลามสู่คนรุ่นหลังอย่างเข้มแข็ง ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในอนาคตควรจะเป็นดังนี้ (ชากีรีน สุมาลี, ม.ป.ป.)

1. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในอนาคตควรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้องค์กรสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทได้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก
2. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในอนาคตควรเป็นสังคมแห่งองค์ความรู้ (Knowledge Based Society) อย่างแท้จริง เพื่อให้ชุมชนและสังคมได้พึ่งพาท้องถิ่นที่ถูกต้องในทุกแขนง โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านศาสนา
3. ผู้บริหารต้องมีแนวคิด (concept) ในการบริหารอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะแนวคิดการบริหารที่ใช้อิสลามเป็นฐาน มีทักษะการบริหาร มีความเชี่ยวชาญในการบริหารงานวิชาการ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้ และต้องสามารถให้คำแนะนำ (Coaching) แก่ครูได้
4. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องมีความรู้ความเข้าใจอิสลามเป็นพื้นฐาน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างครุมี้อาชีพ เข้าใจพัฒนาการของผู้เรียน ที่สำคัญครูผู้สอนต้องสามารถปลูกฝังอิสลามและสามารถสอนโดยการบูรณาการองค์ความรู้กับอิสลามได้ในทุกวิชา

5. หลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรเป็นหลักสูตรที่บูรณาการ โครงสร้างทั้งสองหลักสูตรให้เป็นหลักสูตรเดียว หลักสูตรต้องพัฒนาผู้เรียน โดยใช้ทั้งเนื้อหาและ กิจกรรม อีกทั้งหลักสูตรต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลาย และตอบสนอง ความต้องการของสังคมอีกด้วย

6. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องมีสื่อและนวัตกรรมที่หลากหลาย เช่น อินเทอร์เน็ต เว็บไซต์ อีเลิร์นนิ่ง ฯลฯ

7. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องมีปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) ที่ สมบูรณ์และเพียงพอ เช่น อาคารเรียนที่ทันสมัย ชั้น ห้องสมุดที่มีหนังสือจำนวนมากและหลาก หลาย ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องพัฒนาบุคลิกภาพ เป็นต้น

4.8 ปัจจุบันและอนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้

4.8.1 บทบาทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต่อชุมชนในสามจังหวัดชายแดน

ภาคใต้

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีบทบาทสำคัญยิ่งในการอบรมสั่งสอนเยาวชน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในอดีตปัตตานีเคยเป็นแหล่งเรียนรู้อิสลามศึกษาที่สำคัญและมีชื่อเสียง มาก จึงถือเป็นหลักประกันอย่างหนึ่งว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้นเป็นสถานที่ที่ผลิต คนให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม

แม้ในปัจจุบันจะมีโรงเรียนรัฐบาลเกิดขึ้นในพื้นที่จำนวนมาก แต่ผู้ปกครองกลับ นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่า เนื่องจากการเรียนศาสนา ในโรงเรียนรัฐบาลยังไม่ครอบคลุมพอ ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังนั้น คนใน พื้นที่จึงไม่มั่นใจว่าวิชาเรียนศาสนาที่รัฐจัดการนั้น จะตรงตามความต้องการของคนในพื้นที่หรือไม่

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีบทบาทและความสำคัญต่อ เยาวชนมุสลิมเป็นอันมาก สถาบันนี้เปรียบเสมือนสถานที่ให้แสงสว่างพวกเขาเหล่านั้น ให้เป็นคนดี และสมบูรณ์ สามารถดำเนินชีวิตตามครรลองของอิสลามได้อย่างสมดุลในบริบทของสังคมไทย โดยมีโต๊ะครูเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านคุณธรรมจริยธรรม เป็นตัวอย่างในการนำชุมชน เป็นแบบอย่าง ที่ดีของสังคม และเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนมุสลิม นอกจากนั้น โต๊ะครูก็ยังทำ

หน้าที่หรือมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมมุสลิมให้มีความเข้มแข็งโดยวางอยู่บนหลักการเชิญชวนสู่การทำดีและห้ามปรามการทำสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ (บันฑิตย์ สะมะอุนและคณะ, ม.ป.ป.)

4.8.2 ความต้องการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ปัจจุบันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีบทบาทสำคัญในการอบรมเยาวชนด้านจริยธรรมและสอนวิชาการศาสนา โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรม รักประเทศชาติ สามารถอยู่ร่วมกันกับเพื่อนมนุษย์ที่ต่างศาสนาได้อย่างสันติสุข แต่การพัฒนาหรือการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น ก่อนข้างจะไม่มีประสิทธิภาพและมาตรฐานเท่าที่ควร เนื่องจากรัฐให้ความช่วยเหลือด้านเงินอุดหนุนโรงเรียนไม่เพียงพอกับความต้องการของสถานศึกษา

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้จัดการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรศาสนาและสามัญ แต่รัฐกลับให้งบประมาณสนับสนุนโดยคิดเป็นเงินอุดหนุนรายหัวต่อนักเรียนเฉพาะที่เรียนสามัญเท่านั้น ในขณะที่ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจะต้องจ้างครูหรือบุคลากรที่เป็นครูสอนศาสนาและครูสอนสามัญ จึงทำให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐไม่เพียงพอต่อการพัฒนาโรงเรียน

จะเห็นได้ว่า ปัจจัยด้านงบประมาณ ถือเป็นความต้องการที่อยู่ในระดับมากที่สุด และการที่ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีความต้องการความช่วยเหลือด้านการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐมากขึ้น เพราะงบประมาณที่รัฐได้สนับสนุนให้กับโรงเรียนนั้น นอกจากจะใช้เป็นค่าจ้างผู้สอนเป็นหลักแล้ว ยังต้องนำไปใช้เป็นการอุปการะการเรียนการสอน ค่าไฟฟ้า และค่าซ่อมแซมอาคารสถานที่ด้วย ดังนั้นหากรัฐสามารถจัดงบประมาณให้กับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมากกว่านี้ หรือเพิ่มเป็นสองเท่าของรายหัวนักเรียนก็จะเป็นสิ่งที่ดีและสมควรอย่างยิ่ง

นอกจากนั้น ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในฐานะผู้รับผิดชอบดูแลการศึกษาจะต้องรับผิดชอบในด้านการพัฒนาการศึกษาของนักเรียนให้มีคุณภาพตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ ผู้บริหารจะต้องพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนเป็นประจำทุกปี เช่น จะต้องมีการจัดอบรมหรือศึกษาดูงานให้บุคลากรของโรงเรียนเพื่อให้บุคลากรได้เพิ่มความรู้ใหม่ เพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาบุคลากรนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมาก แต่สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กและได้รับงบประมาณไม่เพียงพอก็ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาบุคลากรได้

สิ่งที่รัฐจะต้องให้การช่วยเหลือโดยเร่งด่วนกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือการช่วยเหลือนักเรียน โดยการให้เงินทุนหรือเงินยืมเพื่อการศึกษา เพราะประชาชนส่วนมากในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนยากจน ไม่มีเงินในการส่งเสริมลูกหลานให้เรียนสูงถึงระดับอุดมศึกษา แต่การให้เงินยืมให้กับนักเรียนมุสลิมนี้ รัฐจะต้องคำนึงถึงเรื่องดอกเบี้ยเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากศาสนาอิสลามได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนว่า ดอกเบี้ยเป็นสิ่งต้องห้ามในศาสนา

การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐเป็นสิ่งที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความประสงค์เป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้ยังมีชุมชนรอบข้างให้ความช่วยเหลือในบางอย่างแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายของแต่ละโรงเรียน (บันทึกถ้อย สมะฮอน และคณะ, ม.ป.ป.)

4.8.3 ปัญหาและอุปสรรคของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เมื่อสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เกิดขึ้นเมื่อต้นปี พ.ศ. 2547 บางหน่วยงานได้ทำการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสถาบันศึกษาปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ว่าเป็นอย่างไร เพราะก่อนที่เหตุการณ์ความไม่สงบจะเกิดขึ้นนั้น สถาบันศึกษาดังกล่าวค่อนข้างจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากสังคม

สำหรับปัญหาที่เกิด คือสถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสอนอะไรให้กับนักเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้นมีหลักสูตรรองรับหรือใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการหรือไม่อย่างไร หรือสถานศึกษาดังกล่าวได้รับงบประมาณจากต่างประเทศในการสนับสนุนจริงหรือไม่เพียงไร

อนึ่ง แม้จะมีการศึกษาและสัมมนาระดมความคิดเห็นมากมายโดยหน่วยงานของรัฐ แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า รัฐบาลความเข้าใจที่จะเข้ามาช่วยเหลือและพัฒนา กับสถาบันศึกษาทั้งสองนั้น ยังมีความหวาดระแวงว่า เป็นสถานศึกษาศาสนาที่สอนให้เป็นศัตรูกับรัฐ สอนในเรื่องให้เกิดปัญหาความมั่นคงต่อชาติ ซึ่งเป็นการเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นจากฝ่ายรัฐ รัฐจึงควรส่งเจ้าหน้าที่รัฐที่มีความเข้าใจ และเป็นกลางเข้ามาดูแลสอบถามถึงสิ่งที่รัฐสงสัย ไม่ใช่การคาดเดาจากการลงมาสัมผัสเพียงชั่วคราว ควรจะเข้ามาสัมผัสและใช้ชีวิตอยู่ในปอเนาะ มากกว่าทำตามรูปแบบของข้าราชการที่มา

ถามเพียงเล็กน้อยแล้วก็กลับไปรายงาน และฟังรายงานที่ขาดรายละเอียดจนเกิดปัญหาด้านความหวาดระแวงขึ้นมา

ถึงเหล่านี้เป็นประเด็นปัญหาที่หนักใจสำหรับโต๊ะครูและผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาตลอด และประเด็นนี้เช่นกันทำให้ในอดีตรัฐได้บังคับให้ปอเนาะมาจดทะเบียนและแปรสภาพเป็นโรงเรียน ดังที่โต๊ะครูบางท่านไม่เห็นชอบในการเปลี่ยนแปลงเรื่องดังกล่าว เนื่องจากต้องการที่จะรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมของปอเนาะไว้

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสถาบันศึกษาปอเนาะและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นได้รับการแก้ไขมาโดยตลอด จนในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2547 ปอเนาะได้ดำเนินการจดทะเบียนอีกครั้ง โดยรัฐให้โอกาสกับโต๊ะครูทุกท่านได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่ถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ส่วนปัญหาต่าง ๆ ที่โต๊ะครูบางท่านมีความกังวลว่ารัฐจะเปลี่ยนความเป็นอัตลักษณ์ของสถาบันศึกษาปอเนาะหรือไม่นั้น รัฐก็ได้ยืนยันแล้ว ให้โต๊ะครูดำเนินการสอนแบบดั้งเดิมได้ ด้วยเหตุนี้การจดทะเบียนของสถาบันศึกษาปอเนาะในครั้งนี้ จึงไม่มีปัญหาใด ๆ เกิดขึ้นกับโต๊ะครู (บัณฑิตย์ สมะออนและคณะ, ม.ป.ป.)

4.8.4 อนาคตของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลาม และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมุสลิมในสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้ สถานศึกษาดังกล่าวได้มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงชีวิตมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้จากความมืดมนไปสู่แสงสว่างที่ถูกต้องตามหลักของศาสนาอิสลาม

ในอนาคตอันใกล้หรือไกลนั้น โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จะต้องคงอยู่พร้อมกับไม่เปลี่ยนแปลงบทบาทในการผลิตเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรมอย่างแน่นอน แม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยน ความเจริญด้านเทคโนโลยีจะเข้ามามีบทบาทในสังคมมนุษย์มากขึ้น เนื่องจากชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ยึดหลักการอิสลามอย่างเหนียวแน่นในการดำรงชีวิตของพวกเขาว่า ผู้รู้จะต้องสอนผู้ที่ไม่รู้ หากไม่ปฏิบัติเช่นนั้นแล้ว จะต้องได้รับโทษทางศาสนาอิสลามอย่างแน่นอน

ฉะนั้น การยกเลิกหรือการยุบสถานศึกษาดังกล่าว รัฐไม่ควรกระทำไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น ดังที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต ซึ่งมีมติคณะรัฐมนตรีไม่ให้จัดตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ หลังจากที่ได้อนุญาตให้โต๊ะครูดำเนินการจดทะเบียนพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียน

สิ่งที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น จะต้องคงอยู่กับสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้สืบไป แต่อาจจะมีการพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอน โดยการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผลิตเยาวชนมุสลิมให้มีความรู้ด้านศาสนาอิสลามควบคู่ความรู้ด้านวิชาสามัญและอาชีพ ด้วยเหตุนี้ผู้บริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในอนาคตนั้น จะต้องเป็นผู้บริหารระดับมืออาชีพสามารถพัฒนาโรงเรียนให้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพด้านวิชาศาสนาและสามัญตลอดไป (บันทึกยี่ สมะฮุนและคณะ, ม.ป.ป.)

Prince of Songkla University
Pattani Campus